

Evaluering af medborgerskabsuddannelse på

Guldberg Skole

Juli 2007

INDHOLD

1. Evalueringens formål og grundlag
2. Projektets formål og baggrund
3. Hovedkonklusioner
 - 3.1 Faglige og pædagogiske erfaringer
 - 3.2 Organisatoriske erfaringer
4. Projektorganisering
 - 4.1 Planlægning, koordinering og dokumentation i det daglige arbejde på skolen
 - 4.2 Organisatoriske erfaringer
5. Lærerkurset
 - 5.1 Tematiske fokuseringer
 - 5.2 Fortolkning af medborgerskabsbegrebet
 - 5.3 Lærerkursets undervisningsmateriale
 - 5.4 Pædagogiske og organisatoriske erfaringer
 - 5.5 Kursets sammenhæng med klasseundervisningen
6. Medborgerskabsugerne
 - 6.1 Organisatoriske erfaringer fra medborgerskabsugerne
 - 6.2 Lærernes temavalg i medborgerskabsugerne
 - 6.3 Grundlovsprocessen
7. Elevrådskurset og elevrådene
8. Medborgerskabsperspektivet i undervisningen
9. Medborgerskab: Opfølgning på Guldberg Skole
10. Bilag

1. Evalueringens formål og grundlag

Als Research ApS har i perioden august 2006 til og med juni 2007 været tilknyttet medborgerskabsprojektet på Guldberg Skole som evaluator. Evalueringens formål har været at sikre projektet den nødvendige dokumentation ved at indsamle materialer, vurdere projektets enkelte aktiviteter og udforme en afsluttende evalueringsrapport. Derudover har evalueringen haft til formål at undersøge, hvordan projektets konkrete aktiviteter og materialer har fungeret i praksis for projektets målgrupper. Endelig har evalueringen skullet bidrage til, at der kan identificeres praksisser, som kan bruges i et fremadrettet perspektiv, både i forhold til justeringer af medborgerskabsundervisningen på Guldberg Skole og med henblik på at udbrede kursuskoncept og undervisningsmaterialer til en bredere kreds af folkeskoler.

Evalueringens datagrundlag har bestået af følgende:

- Semistrukturerede interview med lærere og elever fra udvalgte klasser (3., 6. og 9. klasser)
- Interviews og løbende samtaler med skoleledelse og projektledelse
- Observationsstudier i udvalgte klasser i forbindelse med gennemførelsen af projektets to medborgerskabsuger, herunder i forbindelse med udarbejdelsen af en skolegrundlov
- Deltagelse i 5 af 7 kursusgange på projektets lærerkursus
- Spørgeskemaer udfyldt af lærerne i forbindelse med de enkelte lærerkursusgange samt et større spørgeskema ved projektafslutning
- Gennemgang af kursusmateriale fra lærerkurset
- Gennemgang af materiale produceret af elever og lærere i forbindelse med medborgerskabsuger
- Deltagelse i ressource- og følgegruppemøder og læsning af diverse mødereferater

Evalueringens spørgeskemaer og interviewguides findes i bilagene bagerst i rapporten, der også rummer diverse materialer fra projektet.

Evalueringen bygger altså på en række forskellige perspektiver (lærernes vurderinger som de fremgår af spørgeskemaerne, udsagn fra ledelses og koordineringsorganer, egne observationer mv.), som i det følgende er udgangspunkt for evaluators samlede vurdering af projektførelsen og

opsummering af fremadrettede perspektiver. Evalueringen er således ikke en bruger- eller tilfredshedsundersøgelse og ej heller en egentlig effektevaluering. Det sidste er ikke muligt at foretage på nuværende tidspunkt, idet effekterne af det sidste års aktiviteter på skolen dels først vil manifestere sig på længere sigt, og dels er afhængige af forankringen af projektet i skolens hverdag.

I evalueringen af projektet har vi forsøgt at fokusere på både faglige og organisatoriske sider af projektet, og forsøgt både at anlægge et retrospektivt og et fremadrettet blik. Projektets enkelte hovedaktiviteter (lærerkurset, medborgerskabsugerne, medborgerskabsperspektivet i undervisningen og elevrådskurset) er i evalueringsrapporten præsenteret særskilt. Evalueringen indledes med et kapitel om projektets formål og baggrund efterfulgt af evalueringens hovedkonklusioner. Herefter følger et kapitel om de organisatoriske erfaringer. Herefter evalueres projektets hovedaktiviteter.

Fra Als Research ApS har indsamlingen af datamateriale været foretaget af Pia Krüger Johansen, Linda Orvokki Hansen og Jacob Als Thomsen. Bearbejdningen af datamaterialet er foretaget af Kirsten Hvenegård-Lassen og Jacob Als Thomsen. Evaluator vil gerne takke skoleledelsen, skolens lærere og elever og projektledelsen for at have været meget åbne overfor at fortælle om deres erfaringer med medborgerskabsprojektet, og for at have stillet op til interview og samtaler udenfor skoletiden. Det har været både interessant og sjovt at følge processen og jeg ønsker Guldberg Skole held og lykke med deres arbejde med medborgerskabsundervisning fremover.

Jacob Als Thomsen

Chefkonsulent, Als Research ApS

2. Projektets formål og baggrund

Ideen til pilotprojektet om medborgerskabsuddannelse opstod i lærergruppen på (den daværende) Stevnsgades Skole på baggrund af polariseringstendenser blandt eleverne på skolen. I projektbeskrivelsen, som blev udformet i 2005, defineres disse tendenser som ”modborgerskab”, hvilket defineres på følgende måde: *Med ”modborgerskab” forstås vi ekstreme, f.eks. religiøst fundamentalistiske og konfliktprægede indstillinger til skolefællesskabet og lokalsamfundet.* (Se i øvrigt Bilag I)

Formålet med projektet var således i udgangspunktet at imødegå en række adfærdsproblemer, som skabte utryghed og uro i skolens hverdagsliv, og som samtidig hæmmede elevernes faglige indlæring og udviklingen af grundlæggende kompetencer til at begå sig i det danske samfund.

Projektet har dog ikke været koncentreret omkring miljøet i den konkrete skole, men har snarere overvejende fået karakter af et pilotprojekt, hvor undervisning i medborgerskab har været afprøvet og hvor lærere og elevråd har modtaget undervisning i at håndtere, formidle og undervise i temaer relateret til medborgerskab. Denne proces har både været rettet indad mod skolen selv og udad og fremad. Det sidste dels mod de involverede elevers fremtidige medborgerskabskompetencer og dels mod andre skoler. Således følger projektet sig til en række andre initiativer i forhold til undervisning i medborgerskab, som er under udvikling i disse år. I projektbeskrivelsen sammenfattes projektets fire målsætninger under følgende overskrifter:

Mål 1: At udvikle en medborgerskabspædagogisk metode

Aktiviteter:

- Inddragelse af ressourcepersoner og ekspertinstitutioner til indholds- og formmæssigt at kvalificere forløbet i form af faglig sparring og vejledning om blandt andet anerkendende og grænsesættende pædagogik samt evaluering.
- Uddannelse af lærergruppen i medborgerskabspædagogisk metode.
- To pædagogiske weekender for skolens pædagogiske personale, udviklingskonsulent og ledelse.
- Skolebesøg, seminarier m.m. f.eks. i Storbritannien, da Storbritannien er et foregangsland inden for Citizenship Education.

- Uddannelse af en intern koordinator og ressourceperson, der skal kunne koordinere og forankre indsatsen på skolen og indgå i arbejdet med udbredelse af metoderne til andre skoler.

Mål 2: At udvikle et undervisningsmateriale til hele skoleforløbet

Aktiviteter

- udarbejdelse af undervisningsmaterialer – f.eks. lærervejledning, indholdsbeskrivelser, aktivitetsbeskrivelser, pædagogiske lærings- og rollespil, der bygger på demokratiske værdier om ligestilling, ansvar, respekt m.v. (arbejdstid til en gruppe af lærere og ressourcepersoner)
- Indkøb af supplerende relevante undervisningsmidler/-materialer

Mål 3: At udvikle en medborgerskabskultur

Aktiviteter

- Uddannelse af elevrådet til at virke som rollemodeller og konfliktmæglere i børnegruppen.
- Forældre-/elevaftener (foredrag, fortælleaften, debat og kulturudveksling med en høj grad af forældreinddragelse, herunder udvikling af fælles grundværdier og diskussion af hvad medborgerskab overhovedet er for en størrelse).

Mål 4: At udbrede den medborgerskabspædagogiske metode og undervisningsmaterialet

Aktiviteter

- Den udviklede metode beskrives og udgives.
- Undervisningsmaterialet beskrives og udgives.
- Intern koordinator (jf. Mål 1) udbreder kendskabet til projektet til andre skoler, institutioner m.m.

Mål 3 er således den eneste af projektets målsætninger, der udelukkende er formuleret i relation til Guldberg Skoles egne rammer, mens Mål 1 og 2 er rettet både indad mod skolen, og her måske især mod elevernes fremadrettede kompetencer, og udad mod andre skoler. Mål 4 peger mod det videre arbejde med undervisning i medborgerskab. Projektets målsætninger er ambitiøse, idet der i samme bevægelse sigtes mod gennem et tematiseret kursusforløb at geare den samlede lærergruppe på

omkring 50 lærere til at varetage undervisning i medborgerskabsrelaterede emner, og at de samme lærere 'mainstreamer' medborgerskabstemaerne, således at de ikke fremstår som særlige, men indgår i undervisningen i alle fag.

Efter at projektet fik tilsagn om finansiering fra Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration (herefter Integrationsministeriet) med projektstart september 2005, blev Institut for Menneskerettigheder (IMR) inddraget i udviklingen af det konkrete projektforsløb. Efter beslutningen om at sammenlægge Stevnsgades skole og Sjællandsgades skole til den nuværende enhed Guldberg Skole blev projektet udvidet til at omfatte hele den nye skoleenhed med omkring 500 elever og 50 lærere.

Projektperioden indledtes med en forberedelsesfase frem til august 2006, hvorefter projektets aktiviteter er blevet afviklet frem til sommerferien 2007. Forud for selve medborgerskabsprojektet blev afholdt et kursus over 2 dage for hele lærergruppen i *Anerkendende og værdsættende kommunikation* ved Berit Hertz (se Bilag II).

3. Hovedkonklusioner

Evalueringens hovedkonklusioner er inddelt i to afsnit, ét omhandler projektets faglige og pædagogiske aspekter, mens det andet omhandler de organisatoriske forhold. Konklusionerne er desuden formuleret med fokus på projektets konkrete erfaringer og resultater samt på de erfaringer, der bør udledes i forhold til fremtidige medborgerskabsprojekter i folkeskoleregion.

3.1 Faglige og pædagogiske erfaringer

Hvad angår de faglige og pædagogiske aspekter af projektet, er det evaluators (og lærernes) indtryk, at elever og lærere har fundet medborgerskabsperspektivet både relevant og givtigt for Guldberg Skole og for folkeskolen generelt.

Lærerkurset, der har udgjort det bærende element i lærernes efteruddannelse i medborgerskab, har været både inspirerende og veltilrettelagt. Pædagogisk såvel som tematisk er der imidlertid også erfaringer og dilemmaer, der er vigtige at tage med sig fra projektet med henblik på lignende fremtidige forløb.

Tilrettelæggelsen og gennemførelsen af lærerkurset ved Guldberg Skole har set i tilbageblik lidt under at være for ambitiøst i sin faglige tilgang og lidt for fokuseret på at ”nå dagens tekst igennem”. En vigtig lære af forløbet er således, at undervisning i medborgerskab fungerer bedst, når der gøres plads til dialogiske elementer. Der er behov for, at undervisningen i medborgerskab tilrettelægges så tilstrækkeligt fleksibelt, at den kan gøres ”nærværende” gennem en åben dagsorden, der formår at give plads til relevante temaer og gode diskussioner, når de opstår undervejs.

Generelt er kurset af mange lærere blevet oplevet som ”abstrakt” og ”teoretisk” og for lidt redskabsorienteret i forhold til hverdagen på skolen. Flere lærere synes i den forbindelse, at det er svært at integrere temaer og diskussioner fra lærerkurset i deres undervisning særligt i indskolingsklasserne. Dette kunne tale for, at man ved fremtidige forløb i højere grad anlægger en læringsorienteret tilgang til medborgerskabsbegrebet frem for en dannelsesorienteret. Desuden bør det diskuteres, hvorvidt medborgerskabsperspektivet ønskes tematiseret ud fra ideelle forestillinger

om den skolevirkelighed, *der ønskes skabt* eller om kurset rettes ind mod *de faktiske problemer, der opleves* i form af manglende medborgerskabskompetencer i skolens hverdag.

En anden faglig diskussion, som erfaringerne fra Guldberg projektet rejser, er spørgsmålet om, hvordan man bedst definerer, fortolker og afgrænser medborgerskabsbegrebet. I det konkrete undervisningsforløb har det været karakteristisk, at rettigheder i høj grad er blevet anskuet i et universelt og ahistorisk perspektiv og kun i meget lille grad diskuteret i sin kulturelle og historiske kontekst. Dermed kommer man let til at reducere spørgsmålet om medborgerskab til en ahistorisk og rettighedsbaseret tematik, der ikke indfanger de mange forskellige fortolkninger af medborgerskab, herunder forskellige opfattelser af fællesskab, individualitet, ansvar og ret. Det anbefales, at man ved fremtidige forløb overvejer problemerne i en sådan afgrænsning.

Endelig har fraværet af en forældredimension i kurset og mere generelt i medborgerskabsprojektet været en mangel om end det skal bemærkes, at forældredimensionen ikke spiller en fremtrædende rolle i projektbeskrivelsen.

Et andet hovedelement i medborgerskabsprojektet har været gennemførelsen af to temauger om medborgerskab. Medborgerskabsugerne har generelt virket som en god mulighed for at præsentere medborgerskabsperspektivet for eleverne på en mere sammenhængende måde og det vurderes, at eleverne har fået meget ud af forløbene. Meget tyder imidlertid på, at det er tilstrækkeligt med én medborgerskabsuge.

I forbindelse med medborgerskabsugerne udarbejdede eleverne en skolegrundlov, som har virket som en god pædagogisk proces, der har givet eleverne indblik i de demokratiske processer. Det anbefales imidlertid, at skolegrundloven efterfølgende tages op i undervisningen, eventuelt i form af en tilbagevendende revision, der kan give nye elever en følelse af medansvar. Herudover vil det være hensigtsmæssigt, hvis skolegrundloven efterfølgende blev sammenholdt med Folkeskoleloven og Grundloven for at diskutere skolegrundlovens demokratiske værdier og eventuelle mangler.

Hvad angår integrationen af medborgerskabsperspektivet i undervisningen har dette været gennemført for alle klassetrin ved Guldberg Skole. Mange lærere har fundet det svært at inddrage medborgerskabsperspektivet i deres undervisning, herunder særligt at overføre de abstrakte aspekter

til noget meningsfuldt for de mindre klasser, ligesom der også en vis usikkerhed over, hvordan man sikrer sig et tilstrækkeligt fagligt niveau. Hvis medborgerskab fortolkes som ”noget med at opføre sig ordentligt overfor andre” er det en problematik, som lærerne føler de allerede opererer med som et element af undervisningen i de små klasser. Det kan således være svært at få medborgerskabsbegrebet til at give en ”ekstra dimension” til undervisningen, hvilket kunne tale for at medborgerskabsperspektivet hovedsageligt giver faglig mening for mellem- og udskolingsniveauet. Særligt på mellem- og udskolingsniveauet er det evaluators opfattelse, at der i projektet er blevet gennemført medborgerskabsundervisning, der har været både relevant og givtig for eleverne, taget projektets karakter af pilotprojekt i betragtning.

3.2 Organisatoriske erfaringer

Generelt har projektets organisation ikke fungeret tilfredsstillende. Der har især manglet en projektledelse på skolen, der effektivt har kunnet tage sig af den løbende planlægning, koordination og formidling af projektets mange aktiviteter til de involverede aktører. Dette har bl.a. udkrystalliseret sig i form af en usikkerhed, hvad angår forventningerne til lærernes rolle i projektet og procedurerne i forbindelse med projektets dokumentationsstrategi. Derudover har skolens ledelse ikke i tilstrækkelig grad formået at bakke op omkring projektet.

De organisatoriske vanskeligheder er blevet forstærket af, at skolen er midt i et skolesammenlægningsforløb og af, at projektet har opereret med en for ambitiøs forestilling om hvilke aktiviteter, der kan integreres i et tidspresset forløb. Set i tilbageblik har det således været for optimistisk at operere med en model, i hvilken lærerne både har skullet tilegne sig medborgerskabskompetencer via et større efteruddannelsesforløb, *mainstreame* medborgerskabsperspektivet ind i den almindelige undervisning, og gennemføre to temauger oven i en travl skolehverdag. Erfaringerne taler således for, at lærernes eget efteruddannelsesforløb gennemføres forud for et elevrettet forløb, samt at skoler inden påbegyndelsen af lignende forløb gør sig følgende klart:

- 1) At store faglige og pædagogiske projekter kun lykkes tilfredsstillende, hvis skolen gør sig klar fra starten, at det kræver ekstra tid og ressourcer både fra lærernes og skoleledelsens

side. Det betyder, at projektet skal prioriteres højt i projektperioden for at opnå et tilfredsstillende resultat.

- 2) At skoleudviklingsprojekter kommer oven i en travl lærerhverdag, hvilket betyder, at lærerne ikke kun opfatter skoleudviklingsprojektet som en faglig udfordring, men også som en potentiel belastning. Skønt man i virkelighedens verden næppe kan kompensere lærerne fuldt ud for det ekstra arbejde, er det vigtigt at man så vidt muligt anerkender og kompenserer lærernes (ekstra) arbejde. Desuden er det vigtigt, at man sikrer sig lærernes opbakning og tager dem i "ed" på projektets formål og indhold.
- 3) Endelig er det af afgørende betydning, at projektets organisatoriske udformning er enkel og forståelig for alle involverede aktører, at forventninger og ansvarsområder er klart definerede, og at arbejdsdelingen og beslutningskompetencen er klarlagt i relation til de forskellige planlægningsaktiviteter.

4. Projektorganisering

Guldberg Skole er projektets formelle ejer og har haft udpeget en intern projektleder, der skulle udgøre bindeledet mellem skole og konsulenter i det daglige, og projektets styring/koordinering og udvikling er blevet varetaget af Institut for Menneskerettigheder. Relationen mellem skole(r) og projektledelse (Institut for Menneskerettigheder, herefter IMR) er kontraktligt fastlagt ¹.

Det centrale samarbejdsorgan i projektorganisationen har været *ressourcegruppen*, som består af skoleledelsen, lærere fra de to dele af Guldberg Skolen (de tidligere Stevns- og Sjællandsgade skoler), repræsentanter fra IMR (projektledelse) og et stykke hen i forløbet også evaluator (Als Research ApS ved Jacob Als Thomsen). I ressourcegruppen er oplæg til kurser og andre aktiviteter fra IMR løbende blevet drøftet og justeret, ligesom projektførelses afvikling og målopfyldelse er blevet fulgt. Der foreligger fyldige mødereferater, som har været centrale dokumenter til opfølgning af de mange aktiviteter, som er sat i gang.

Der er desuden af Integrationsministeriet indledningsvis blevet nedsat en følgegruppe bestående af repræsentanter for Integrationsministeriet, Undervisningsministeriet, Danmarks Pædagogiske Universitet, Danmarks Lærerforening, Skole og Samfund, Københavns Kommunes Børne- og Ungeforvaltning, Institut for Menneskerettigheder, British Council samt Stevns- og Guldberg Skole. Følgegruppens opgave har været at følge projektet, at yde input til dette gennem den repræsenterede viden og på denne baggrund fremsætte forslag til forbedringer af processen.

Planlægning og indholdsudfyldelse af projektets aktiviteter er endvidere sket i forskellige ad hoc grupper. Det gælder for eksempel planlægningen af elevrådskurserne, som er sket i samarbejde med elevrådenes kontaktlærere og koordinationsgruppen, der har haft ansvar for at koordinere aktiviteterne i medborgerskabsuge II.

¹Dette har indebåret, at IMR har skullet varetage den øvrige projektledelse, herunder den administrative projektledelse med undtagelse af budgetstyring og regnskabsaflæggelse. IMR har haft til opgave at udvikle et medborgerskabsuddannelseskoncept; lave kurser for lærere i medborgerskab, herunder præsentere et kompendium med materialer, mv. Herudover varetager Institut for Menneskerettigheder koordinering i forbindelse med gennemførelse af projektet, produktudvikling og kursusafvikling. Endelig bidrager Institut for Menneskerettigheder i forbindelse med evaluering af projektet.

4.1 Planlægning, koordinering og dokumentation i det daglige arbejde på skolen

Projektets ambitiøse mål har forudsat, at samtlige lærere på skolen har været involveret i udførelsen og dokumentationen af projektaktiviteterne. Det betyder også, at der har været behov for et udbygget decentralt koordinerings- og dokumentationsarbejde i forhold til den centrale aktivitet omkring indarbejdelsen af medborgerskabsperspektivet i alle fag og på alle årgange.

Det centrale redskab til på forhånd at sikre indarbejdelsen af medborgerskabsperspektivet i undervisningen har været årsplanlægningen i juni 2006. IMR udarbejdede i den forbindelse et forslag til strukturering og tematisering af årsplanlægningen, som er blevet udsendt til skolens lærere (Se Bilag III). Hensigten var desuden, at lærerne skulle arbejde med lærerkursets temaer i deres egen undervisning i perioderne mellem de enkelte moduler i lærerkurset. Grundtanken har her været, at der på baggrund af lærerkurset kunne udarbejdes en standardpakke til hvert klassetrin, som kunne gå i arv til de følgende årgange. Klasselærerne har været udset til at være den centrale tovholder i dette arbejde. Ved siden af dette var der yderligere planlagt et dokumentationsarbejde i forhold til den enkelte elev, som gennem en medborgerskabs-logbog skulle samle en portefølje over de emner og aktiviteter, vedkommende havde været igennem inden for medborgerskabstemaet.

4.2 Organisatoriske erfaringer

Generelt har projektets organisation ikke fungeret helt tilfredsstillende. Der har således manglet en projektledelse på skolen, der effektivt har kunnet tage sig af den løbende planlægning, koordination og formidling af projektets mange aktiviteter, herunder skabe rolleklarhed i forhold til forventninger til lærernes indsats. Projektets ressourcegruppe har ikke kunnet udfylde denne rolle tilfredsstillende, og det er også evaluators og hovedparten af lærernes vurdering, at skolens ledelse ikke i tilstrækkelig grad har været engageret i projektet. En af projektets meget engagerede initiativtagere – og ansvarlig projektleder på skolen - gik desuden undervejs i forløbet på barselsorlov, og dermed mistede projektet en meget væsentlig tovholder i det daglige arbejde. Der var her brug for, at andre tog over, uden at dette dog skete.

Lærerne er enige om, at planlægningen har virket ”*for ad hoc-agtig*”, og forventningerne til hvilken rolle lærerne skulle spille har ikke været formuleret klart nok. Dette kan til dels undre når man se på informationsmaterialet udleveret til lærerne ved projektstart (se Bilag III), i hvilket der gives en række anvisninger til bl.a. dokumentationspraksis og lærernes rolle. Alligevel har der været stor usikkerhed fra lærernes side omkring projektets dokumentationsstrategi, herunder logbøgernes

rolle. Resultatet har været, at dokumentationen er blevet uensartet, og at det derfor efterfølgende er blevet svært at danne sig et sammenhængende billede af inddragelsen af medborgerskabstemaer i klasseundervisningen. Derudover har lærerne også efterlyst en større ”lydhørhed”, mere indflydelse på projektets udformning og en større grad af ”ejerskab”.

Erfaringerne fra projektet peger mod flere vigtige forhold, der er værd tage med sig, hvis lignende forløb skal gennemføres på skolen eller på andre skoler i fremtiden. I tilfældet med Guldberg Skole har det set i tilbageblik måske været en for stor mundfuld at gennemføre et meget ambitiøst medborgerskabsprojekt oven i en skolesammenlægningsproces, der har betydet at mange lærere i forvejen har følt ”sig pressede”, og derfor har oplevet projektet som noget, der kom oven i en i forvejen belastet hverdag. Dette er blevet forstærket af, at projektet overordnet har opereret med en for ambitiøs forestilling om, at lærerne i løbet af ét år har skullet tilegne sig medborgerskabskompetencer, *mainstreame* dem ind i den almindelige undervisning og indholdsudfylde temauger på tværs af klasserne. Det er en meget ambitiøs plan, der (selv for en skole uden skolesammenlægning) kræver meget af skolens ledelse og lærere. Evaluator vurderer således, at en del af de organisatoriske vanskeligheder i det konkrete projekt skyldes, at projektet har opereret med for mange aktiviteter og en lidt urealistisk forestilling om, at lærerne f.eks. har kunnet udarbejde lærerplaner i direkte forbindelse med deres eget kursusforløb.

En enkelt refleksion fra lærernes side er så gennemgående, at den må trækkes frem i forbindelse med organiseringen af projektet. Lærerne påpeger meget rigtigt, at projektets fokus på medborgerskab i form af blandt andet demokratiske og rettighedsbaserede beslutningsprocesser også kommer til at sætte spot på skolens egne beslutningsprocesser og ledelseskultur. Lærerne påpeger her en vis – og i betragtning af projektet: paradoksal – mangel på medborgerskabstænkning i så henseende. Hvis medborgerskabsprojektet skal lykkes, er det med andre ord vigtigt at fokusere ikke bare på at undervise i medborgerskab, men også at *praktisere* dette på alle niveauer i skolens hverdag og ledelsesstruktur.

Som med alle større skoleudviklingsprojekter er det afgørende, at skolerne inden de giver sig i kast med sådanne projekter gør sig følgende klart:

- 1 At store faglige og pædagogiske projekter kun lykkes tilfredsstillende, hvis skolen gør sig klart fra starten, at det kræver ekstra tid og ressourcer både fra lærernes og skoleledelsens side. Det betyder, at projektet skal prioriteres højt i projektperioden for at opnå et tilfredsstillende resultat.
- 2 At skoleudviklingsprojekter kommer oven i en travl lærerhverdag, hvilket betyder, at lærerne ikke kun anser skoleudviklingsprojektet som en faglig udfordring, men også som en potentiel belastning. Skønt man i virkelighedens verden næppe kan kompensere lærerne fuldt ud for det ekstra arbejde, er det vigtigt at man så vidt muligt anerkender og kompenserer lærernes (ekstra) arbejde. Desuden er det vigtigt, at man sikrer sig lærernes opbakning og tager dem i "ed" på projektets formål og indhold.
- 3 Endelig er det af afgørende betydning, at projektets organisatoriske udformning er enkel og forståelig for alle involverede aktører, at forventninger og ansvarsområder er klart definerede, og at arbejdsdelingen og beslutningskompetencen er klarlagt i relation til de forskellige planlægningsaktiviteter.

5. Lærerkurset

Et af projektets helt centrale omdrejningspunkter har været et lærerkursus i medborgerskab, som er blevet gennemført under ledelse af IMR. Målgruppen for kurset har været alle skolens lærere, hvilket vil sige omkring 50 personer, og kurset er blevet afviklet over 7 gange svarende til i alt 30 timers undervisning.

Lærerkursets formål har overordnet været at give skolens lærere en faglig ballast, der kunne sætte dem i stand til at undervise i medborgerskab gennem teoretiske og praksisrettede diskussioner, samt at være udgangspunkt for udarbejdelsen af planer for, hvordan medborgerskabsperspektivet kunne indtænkes i den enkelte lærers undervisning i projektperioden.

Lærerkurset har dels omfattet et første modul, der introducerede lærerne for teorier om medborgerskab, dels en række tematiske moduler. Kurserne har fundet sted i perioden 4. august 2006 - 8. maj 2007, og har bestået af moduler med følgende temaer (se Bilag III for lærerkursets detaljerede program):

1. 4.8.06	Medborgerskab
2. 29.8.06	Menneskerettigheder
3. 25.9.06	Ligebehandling og Mangfoldighed
4. 22.1.07	Diskrimination, sprog og fællesskab
5. 22.2.07	Interkulturel pædagogik og kommunikation
6. 20.3.07	Mobning og marginalisering
7. 8.5.07	Perspektiver for Medborgerskabsuddannelse på Guldberg Skole

Til brug for kurset er der blevet samlet hhv. udarbejdet et kompendium, som har udgjort den teoretiske basis for undervisningen. Materiale er blevet udleveret til lærerne inden afholdelsen af de respektive kursusgange, og har bestået af ca. 40 siders teori samt en række praktiske øvelser til illustration af det pågældende tema. Undervisningsmaterialet har omfattet de emner, som skolen i den oprindelige projektbeskrivelse efterlyste, at undervisningen skulle indeholde. Dvs. emner som bl.a. regler og pligter i skolen, tolerance, respekt, omgangstone og sprogbrug, fællesskabet, kulturforståelse, demokratisk deltagelse, grundloven og de demokratiske principper, racisme; ligebehandling og ikke-diskriminering samt menneskerettighederne, herunder børns rettigheder.

I forbindelse med lærerkurset er der efter hver kursusgang blevet foretaget en evaluering i form af spørgeskemaer, som stort set alle deltagere har udfyldt. Derudover har evaluator deltaget som observatør ved 5 af de 7 kursusgange og ved to lejligheder interviewet 4 lærere om medborgerskabsprojektet, herunder deres opfattelse af lærerkurset. Evaluators vurdering af lærerkurset i det følgende er baseret på disse data og udsagnene i citationstegn henviser til lærernes vurderinger.

5.1 Tematiske fokuseringer

Lærerkurset har bygget på en bredspektret fortolkning af medborgerskabsbegrebet, og har inkluderet en vifte af relevante tilgange til spørgsmålet om medborgerskab. Evaluator er således enig med lærerne, når de i spørgeskemaundersøgelsen over en bred kam giver udtryk for, at lærerkurset har været inspirerende, udbytterigt og velgennemført. Alle kursets tematiske nedslag er af lærerne blevet opfattet som interessante og nyttige, omend særligt kursusgangene om *Ligebehandling og Mangfoldighed* og *Mobning og Marginalisering* fremhæves som relevante. Spørger man lærerne om de er enige i, at ”Der har været en relevant sammenhæng mellem emnerne på lærerkurset og de problemstillinger, de står med som lærere i deres hverdag” (Bilag X, spg, 10), erklærer de sig imidlertid kun i gennemsnit 66% enige i dette².

Der er også temaer, lærerne i tilbageblik har savnet at få belyst. Det drejer sig særligt om to temaer: For det første, spørgsmålet om elevinddragelse og medbestemmelse, og for det andet, spørgsmålet om forældreinddragelse og forældresamarbejde i bred forstand.

Evaluator deler lærernes efterlysning af særligt det sidste aspekt. Fraværet af forældredimensionen i kurset og mere generelt i medborgerskabsprojektet som helhed er nok den største mangel, som kan påpeges i forhold til projektets idégrundlag. Dannelsen af værdiforestillinger, sociale kompetencer, gruppeidentiteter og dermed elevernes opfattelse af gruppeidentifikation, medansvar og medborgerskabsrelationer præges således af meget andet end skolen. Helt afgørende i denne sammenhæng er de identifikationer, værdier og sociale praksisformer eleverne opdrages til og konfronteres med af deres forældre. En kendt problematik er således, at elever fra etniske minoritetsfamilier ofte opdrages til og afkræves meget forskellige gruppeidentifikationer,

² Procentsatsen er udtryk for et gennemsnit af alle lærernes angivelser af hvor enige, de har været i udsagnet. Procentsatsen dækker således over en spredning, hvor nogle har været mere enige i udsagnet og andre mindre. Spørgeskemaerne er optrykt i Bilag X.

værdinormer og ”medborgerskabsforståelser” af hhv. hjemmet og skolen. Forældrene spiller en rolle i projektbeskrivelsens *Mål 3. At udvikle en medborgerskabskultur*. (se Bilag I), hvoraf det fremgår, at der skal afholdes forældre-/elevaftener, dette har dog ikke haft skolens store opmærksomhed under projektforsløbet.. I foråret 2007 blev der afholdt en række møder med henblik på at planlægge forældrearrangementer, der inddrog medborgerskabstemaet. Slutresultatet er dog, at medborgerskabstemaet er blevet delvist forladt til fordel for et tema-arrangement om mobning, som skolen mente ville kunne trække flere forældre til, og som afholdes efter sommerferien.

Hvad angår lærernes kritik af lærerkursets manglende fokus på elevinddragelse er evaluator kun delvist enig, idet temaet er blevet diskuteret i relation til udarbejdelsen af en skolegrundlov. Alligevel er det tankevækkende, at den mest konkrete skoleinstitution hvad angår elevinddragelse, elevrådet, ikke har været benyttet som afsæt for lærerkursets tematiseringer af medborgerskab, ikke mindst når det medtænkes, at projektbeskrivelsen indsætter elevrådsrepræsentanterne i en central position som rollemodeller i skabelsen af en medborgerskabskultur (mål 3), og at projektet derudover indeholder et elevråds kursus. Ligeledes udgør Guldberg Skoles erfaringer med konfliktmåling et oplagt udgangspunkt for diskussionerne om medborgerskab i relation til elevernes medinddragelse, hvilket kurset heller ikke har udnyttet optimalt. Set i tilbageblik ville en større inddragelse af disse temaer desuden have været en god måde at forankre de teoretiske diskussioner i den konkrete skolevirkelighed.

Karakteristisk for begge de efterspurgte temaer er, at de repræsenterer medborgerskabsproblematikker, der på en meget konkret måde berører lærernes hverdag i skolen. Bag lærernes efterlysning af disse temaer ligger således en anden og mere generelt problemstilling i forhold til kurset, nemlig at det af mange lærere opleves som ”abstrakt” og ”teoretisk” og for lidt redskabsorienteret i forhold til hverdagen på skolen. Flere lærere synes i den forbindelse, at det er svært at integrere temaer og diskussioner fra lærerkurset i deres undervisning særligt i indskolingsklasserne. Dette har sandsynligvis ikke i snæver forstand med det konkrete undervisningsforløb at gøre. Det er således tydeligt, at de færreste lærere føler sig klædt på til at forstå de teoretiske sider af medborgerskabsbegrebet, hvilket taler for at lærernes teoretiske kompetencer i relation til medborgerskab bør styrkes i fremtidens læreruddannelse. Inden det sker, er det imidlertid vigtigt at fremtidens medborgerskabsundervisning benytter sig af en *læringsstyret* tilgang til begreberne – det vil sige en tilgang, der umiddelbart kan relateres til skolernes

virkelighed, og lægger op til refleksion fra lærernes side. En vigtig lære af medborgerskabsprojektet på Guldborg Skole er således, at lærerundervisningen med fordel kan formuleres med afsæt i de problematikker, lærerne selv oplever som relevante for deres hverdag. Det kunne for eksempel være at tage afsæt i elevindflydelse og forældresamarbejde, og derfra identificere, teoretisere og perspektivere temaerne mere abstrakt.

5.2 Fortolkning af medborgerskabsbegrebet

På et mere principielt plan drejer denne problemstilling sig også om, hvorvidt medborgerskabsperspektivet ønskes tematiseret ud fra ideelle forestillinger om den skolevirkelighed *der ønskes skabt*, eller om kurset rettes ind imod *de faktiske problemer, der opleves* i form af manglende medborgerskabskompetencer i skolens hverdag. I den konkrete sammenhæng er det således karakteristisk, at lærernes forventninger til forløbet i høj grad har været at tilegne sig nogle redskaber og teknikker, der kunne hjælpe dem til at takle ”modborgerskabstendenser”, herunder kontakten til ”elever og lærere fra andre kulturer”. I stedet har kurset i højere grad tematiseret medborgerskabsproblematikkerne ud fra idealtypiske forestillinger, om respekt, anerkendelse og korrekte kommunikationsformer, der uden tvivl er relevante for medborgerskabsundervisningen, men som også af lærerne opfattes som abstrakte idealer med en tynd forbindelse til skolevirkeligheden.

Ligeledes er det karakteristisk, at mange lærere har været i tvivl om, hvorvidt kurset var ”rettet mod lærerne eller mod elevernes praksis, holdning og værdier”. Denne usikkerhed hænger sandsynligvis sammen med, at kurset i høj grad har fokuseret på, hvad lærerne *bør gøre* frem for, hvad de faktisk gør, og med at elevernes medborgerskabspraksis ikke har været diskuteret i nævneværdig grad. I det omfang eleverne har været inddraget i lærerkurset, har det således i høj grad været med fokus på individuelle elevrettigheder frem for pligter. Denne vægtning afviger i et vist omfang fra problemformuleringen i den oprindelige projektbeskrivelse.

Endelig er det også vigtigt at gøre sig klart, hvordan man vægter ønsket om på den ene side at give eleverne medborgerskabskompetencer i relation til deres sociale praksis *i skolen*, og på den anden side medborgerskabskompetencer, der i bredere forstand giver eleverne indsigt i de krav og pligter, der stilles til dem *som samfundsborgere*.

I det omfang eleverne tænkes ind som målgruppe for projektet, er det også væsentligt at gøre sig lærerkursets tilgang og forventninger til elevernes eksisterende medborgerskabsdannelse klar. Man kunne således sige, at kurset opererer med en skjult idealelev på en dobbelt måde. På den ene side er det tydeligt, at kursets bud på en medborgerskabsuddannelse af eleverne forudsætter et refleksivt niveau hos eleven, der peger mod en ressourcestærk "middelklassebaggrund". På den anden side er det klart, at kurset også samtidigt er rettet mod elever af "hankøn med anden etnisk baggrund", der kunne have godt af at lære noget om medborgerskab forstået som tolerance, medansvar og konstruktiv konfliktløsning.

Dette rejser en diskussion om differentierede mål og metoder i medborgerskabsundervisningen. Lærerne på skolen udpeger to elevgrupper, som i særlig grad har brug for at lære at tænke i medborgerskabsbaner. Den ene gruppe udgøres af en del af eleverne med etnisk minoritetsbaggrund og den anden af de såkaldte 'curlingbørn', som er vant til at deres forældre er 100 % fokuserede på dem og hvor forhindringer og konflikter 'fejles af vejen'. Diskussionen af målgruppernes forskellighed er vigtig i forbindelse med afklaringen af, hvad medborgerskabsuddannelse kan og skal i forhold til skolens elever og deres forældre.

5.3 Lærerkursets undervisningsmateriale

Hovedparten af lærerne har opfattet undervisningsmaterialet som både relevant og interessant. Det er dog også værd at bemærke, at mange lærere har vurderet, at materialet til tider var "svært", "akademisk" og "for teoretisk", samt at det har været svært at få tid til at læse 40 siders teori i en presset skolehverdag. Det er således også evaluators opfattelse, at mange lærere ikke har fået læst hele materialet til de respektive kursusgange.

Det er ikke evaluators vurdering, at hverken omfanget eller den teoretiske sværhedsgrad af lærerkursets materiale har været urimeligt. Der har været tale om et meget sammensat materiale bestående af oversigtartikler fra diverse lærebøger, artikler af mere debatterende karakter, juridiske dokumenter, en række udmærkede øvelser samt diverse kopier af overheads anvendt i undervisningen. Særligt hvad angår kursusmaterialet øvelsesdel, der også inkluderer udmærkede forslag til elevøvelser på forskellige klassetrin, kan det derfor undre lidt, at øvelserne kun i begrænset omfang er blevet anvendt i undervisningen. Lærerne oplyser således, at de primært har

brugt lærerkursets materialesamlinger som ”teoretisk baggrundsviden” og som ”inspiration” til planlægningen af undervisningsforløb.

I tråd med kursets overordnede tematisering har meget af undervisningsmaterialet været præget af forskellige rettighedsperspektiver både konkret relateret til en skolekontekst og mere generelt i form af Grundloven, Menneskerettighedserklæringen, mm. Materialet har endvidere inkluderet forskellige nyere vinkler på kulturbegrebet, racediskrimination, mangfoldighed, etc. Skønt materialet efter evaluators mening på mange måder udgør et godt fundament for kursets udvalgte temaer, er der imidlertid også en række begrænsninger, som bør tages op til diskussion.

For det første er det karakteristisk, at rettigheder i høj grad anskues i et universelt og ahistorisk perspektiv og kun i meget lille grad diskuteres i sin kulturelle og historiske kontekst. Dermed kommer man let til at reducere spørgsmålet om medborgerskab til en ahistorisk og rettighedsbaseret tematik, der ikke indfanger de mange forskellige fortolkninger af medborgerskab, herunder forskellige opfattelser af fællesskab, individualitet, ansvar og ret. Dette må beskrives som et paradoks, eftersom en af de store udfordringer for den danske folkeskole består i håndteringen af en multikulturel virkelighed, præget af elevernes forskellige kulturelle baggrunde og til tider kulturelt betingede fortolkninger af medborgerskab, individuelt ansvar etc. Når kurset benytter sig af referencer og oversatte materialer fra den engelske medborgerskabsundervisning, er det f.eks. relevant at se på de engelske erfaringer (gode og mindre gode) med medborgerskabsundervisning, og desuden at påpege disse materials forankring i den engelske (post)koloniale historie og den aktuelle engelske antidiskriminationsstrategi, der faktisk ligger meget langt fra den danske politik på området, som har haft fokus på integrationsstrategier.

For det andet har kursusmaterialet i høj grad taget afsæt i en socialkonstruktivistisk tilgang til kulturbegrebet, som ikke gøres til genstand for diskussion eller suppleres med andre teoretiske indfaldsvinkler. Der er også en tendens til, at den konstruktivistiske tanke kun eksponeres fra den side, som handler om ”dynamik og foranderlighed”, mens (historisk) træghed og magtrelationer, som er den anden side af dette kulturbegreb, lades i skyggen. Det er i dette spændingsfelt kulturbegrebet kan være afsæt for refleksioner i lærergruppen, som også kan inddrage lærernes erfaringer med og forvirring over, hvordan man møder elever og forældre fra andre kulturer.

5.4 Pædagogiske og organisatoriske erfaringer

Lærerkurset ved Guldberg Skole har som nævnt været fordelt udover hele projektforløbet og er blevet gennemført som syv 4-timers eftermiddagsseminarer fra kl. 14-18. De enkelte moduler har været struktureret over en undervisningsmodel, hvor tavleundervisning er blevet suppleret med diverse øvelser og diskussioner i grupper. Overordnet har denne model været velvalgt, og af lærernes evalueringsskemaer fremgår det som nævnt, at lærerne generelt har været tilfredse med lærerkurset, både i form og indhold. Der er imidlertid også en række organisatoriske og pædagogiske erfaringer at indhøste.

Mange lærere har opfattet kurset som ”lærerstyret” og ”topstyret” og flere taler om ”manglende ejerskab”. Her ligger nok et problem, der ikke kun har haft med kursets gennemførelse, men også med historien bag udarbejdelsen af kursuskonceptet at gøre. Det er tydeligt, at lærerne ikke opfatter, at de har været involveret i udviklingen af kursuskonceptet, og at det i høj grad er IMR’s kursus. Planerne for lærerkurset har været forelagt til drøftelse i projektets ressourcegruppe, og indledningsvis er der af IMR blevet afholdt et orienteringsmøde for lærere og ledelse om det kommende lærerkursus (og medborgerskabstema-året). Lærerkursets tematiseringer har således faktisk været et resultat af fælles drøftelser, der har involveret flere aktører end IMR. Eftersom Medborgerskabsprojektet omhandler ”udviklingen af et lærerkursuskoncept” og i bredere forstand ”udviklingen af en medborgerskabspædagogisk metode”, er det imidlertid ikke underligt, at lærerne ser sig selv som væsentlige bidragydere til denne proces. I præsentation af kurset den første kursusgang (4.8.06) lagde kursusholder således også op til, at ”det er skolen, dvs. lærerne og elevernes projekt”, hvorfor en løbende dialog mellem IMR og skolen ville blive væsentlig. Denne pointe var vigtig af flere grunde: For det første fordi flere af Sjællandsgade Skoles lærere tilsyneladende har betragtet projektet som et initiativ, der primært er kommet fra Stevns-gade Skole, hvilket gjorde det vigtigt at give særligt Sjællandsgade Skoles lærere en følelse af medejerskab. Og for det andet fordi mange af lærerne faktisk betragtede projektet som en god lejlighed til at integrere de to skolers lærerstab, hvilket kunne blive et positivt biprodukt.

Set i tilbageblik har kursusholder og muligvis skolens ledelse, ikke været tilstrækkeligt opmærksomme på at lytte til lærernes forventninger til, opfattelser af og ikke mindst tvivlsspørgsmål i forhold til kursets formål og baggrund. Med et massivt kursusprogram fremstod

selve kurset som en færdig pakke, der ikke lagde op til medindflydelse for lærerne. Det er ikke muligt på forhånd at inddrage et helt lærerkollegium i den konkrete udformning af et kursusforløb. Til gengæld peger erfaringerne mod vigtigheden af, at undervisningen tilrettelægges så fleksibelt, at den kan gøres ”nærværende” gennem en åben dagsorden, der formår at give plads til relevante temaer og gode diskussioner, når de opstår undervejs. Når lærerne taler om ”lærerstyring” som et problem, hænger det måske især sammen med selve undervisningssituationen, og med at der blev for lidt tid til gruppearbejdet. Eftersom lærernes egne refleksioner ofte var henlagt til gruppearbejdet, er det ekstra vigtig, at der sættes tilstrækkelig tid af til det og ikke mindst til at samle op i plenum.

Lærerkurset ved Guldberg Skole har set i tilbageblik således lidt af at være for ambitiøst i sin faglige tilgang og lidt for fokuseret på at ”nå dagens tekst igennem”. En vigtig lære af forløbet er dermed, at undervisning i medborgerskab fungerer bedst, når der gøres plads til dialogiske elementer. I den forbindelse er det værd at bemærke, at et af kursets bedste bidrag udgjordes af *Parlamentsøvelsen*, der udstillede lærernes indbyrdes uenighed og tvang dem til at sætte ord på egne tvivlsspørgsmål og holdninger på en meget konstruktiv facon³. Også forestillingen om at lærerne i forbindelse med kurset skulle udforme konkrete undervisningsplaner i relation til kursusgangenes respektive temaer, har i tilbageblik været for ambitiøs.

Et gennemgående kritikpunkt i lærernes besvarelser af spørgeskemaerne har været kursets placering sidst på dagen, hvor lærerne føler sig trætte, ligesom en del giver udtryk for, at de enkelte kursusgange er for lange. Denne problematik er ikke let at løse og er velkendt fra de fleste efteruddannelsessammenhænge. Problemet understreger vel egentligt bare, at det ovenpå en lang arbejdsdag er vigtig med undervisningsforløb, der ikke er for informationsmættede.

5.5 Kursets sammenhæng med klasseundervisningen

Lærerkurset har været tiltænkt en vigtig funktion som inspiration til og udgangspunkt for den enkelte lærers inddragelse af medborgerskabsperspektivet i deres undervisning.

³ I *Parlamentsøvelsen* bliver deltagerne præsenteret for en række udsagn, man enten kan erklære sig enig, uenig eller i tvivl om. Alt efter hvad man vælger går man til højre, til venstre eller bliver i midten af rummet. Derefter kan deltagerne forklare sine valg for de andre og folk kan skifte holdning.

Med hensyn til anvendelsen af kursets undervisningsmaterialer har der tilsyneladende været en jævn fordeling mellem kursets enkelte temaer. Kun materialet til kursgangen om *Interkulturel pædagogik og kommunikation* er blevet brugt meget lidt. Kun 7% af lærerne svarer, at de har brugt det⁴. Derudover synes der også at have været en forskel på, hvornår og i hvilke fag kursusmaterialet er blevet anvendt. Der er således mest i relation til medborgerskabsugerne og særligt i danskundervisningen og i børnehaveklasserne, at materialet har fundet anvendelse.

⁴ Dette kan dog også skyldes, at der kun var 29 ud af 55 lærere/deltagere på selve kursusdagen, hvorfor man ikke kan regne med, at de fraværende overhovedet har set på materialet.

6. Medborgerskabsugerne

Et andet af Guldbergprojektets hovedelementer var de to temauger om medborgerskab i skoleåret 2006-2007, hhv. i uge 45, 2006 (MBU I) og i uge 17, 2007 (MBU II). For så vidt angår MBU I ønskede skolen selv at stå for planlægningen, mens IMR udformede et forslag til en model for MBU II, herunder en model for arbejdet med en grundlov for skolen.

Temaugerne har involveret hele skolen, og har været baseret på en struktur, hvor klasserne i MBU I beskæftigede sig med medborgerskabstemaer på tværs af klassetrinene, og i MBU II beskæftigede sig med medborgerskabstemaer i egne klasser. I MBU I blev de to sidste dage brugt på at diskutere regler og rettigheder med henblik på at bidrage til en skolegrundlov. Diskussionerne blev illustreret ved hjælp af tegninger, video mv.

I MBU II var oplægget dels at hver klasse skulle arbejde med et 'medborgerskabsprodukt' til præsentation ved en festival den sidste dag i temaugen, dels at hver klasse skulle arbejde mere indgående en dag med konkrete forslag til rettigheder og regler til brug for en skolegrundlov. Der blev nedsat et 'grundlovspanel' bestående af elevrepræsentanter fra alle klassetrin. Panelet skulle bruge en dag i temaugen til at arbejde med alle input fra de respektive klasser, som blev samlet og behandlet til brug for en skolegrundlov (se Bilag VII).

I forbindelse med Medborgerskabsfestivalen (27.4.07) blev skolens grundlov offentliggjort, idet den var trykt i to eksemplarer og desuden blev hver rettighed malet og indrammet enkeltvis. Det er tanken, at disse hænges op et 'offentligt' sted på skolen (se Bilag VI).

Herudover blev alle medborgerskabsprodukterne udstillet og præsenteret, som f.eks. teater, sange, anti-mobbe rap, plancher (f.eks. sprogprofiler), flag, en quiz mv.

Endelig fik alle eleverne uddelt et Medborgerskabsdiplom efter gennemførelsen af og deltagelse i de to Medborgerskabsuger (se Bilag VIII). Til Medborgerskabsfestivalen i MBU II var hhv. Integrations- og Undervisningsministeren og Integrations- og Børne-/og Ungeborgmestrene fra Københavns kommune inviteret. De var dog alle forhindret i at deltage.

6.1 Organisatoriske erfaringer fra medborgerskabsugerne

Medborgerskabsugerne er generelt blevet opfattet af lærerne som en god mulighed for at præsentere medborgerskabsperspektivet for eleverne på en mere sammenhængende måde og de fleste vurderer, at eleverne har fået meget ud af forløbene. Langt hovedparten af lærerne (74%) vurderer imidlertid også, at det er tilstrækkeligt med én medborgerskabsuge. Det kan bl.a. være svært at tage 2 uger ud i afgangsklasserne og de små klasser kan ”gå død på det”.

Generelt blev de to sidste dage, som var afsat til grundlovsarbejde MBU I, opfattet som ”dårligt planlagte og ukonstruktive” og de fleste lærere var af den opfattelse, at det ”sejlede totalt”.

Evaluators er enig i denne vurdering og gennemførelsen af medborgerskabsugerne peger generelt på en række meget centrale forudsætninger, der skal være til stede ved sådanne forløb; nemlig god planlægning og koordination, klare forventninger og klar kommunikation til elever og lærere, en effektiv koordinationsgruppe og en synlig ledelse. Særligt i forbindelse med MBU I var dette tydeligvis ikke tilfældet. En klarere ansvarsfordeling mellem skoleledelse og de af ledelsen udpeget ansvarlige lærere ville have været ønskelig i den forbindelse. Når det er sagt, er problemerne med gennemførelsen af medborgerskabsugerne efter evaluators opfattelse også udtryk for, at Guldbergprojektets ambition om oven i den almindelige undervisning at gennemføre to medborgerskabsuger, der både skulle koordineres på tværs af klassetrinnene (uge 1), hænge sammen med integreringen af medborgerskabsperspektivet i den løbende undervisning, og afsluttes med konkrete produkter til præsentation ved en afsluttende festival (uge 2) måske for ambitiøst tænkt fra starten. Set i lyset af, at skolerne samtidig er midt i en sammenlægningsproces, har det almene pres på ledelse og lærere været en yderligere stressfaktor. I tilbageblik havde én medborgerskabsuge sandsynligvis været mere hensigtsmæssigt i den givne situation. Vigtigt er det imidlertid under alle omstændigheder at gøre sig klart, hvilket ambitionsniveau og med hvilket formål medborgerskabsugerne skal gennemføres. F.eks. skal man være enige om vægtingen mellem proces og produkt, og vurderes produktet som noget væsentligt, hvordan man så bedst bruger dette i forhold til projektets overordnede formål. I forhold til Guldberg Skoles udmærkede medborgerskabsfestival kunne man i den forbindelse måske have brugt netop dette arrangement mere aktivt i forhold til skolens forældre.

6.2 Lærernes temavalg i medborgerskabsugerne

Når Guldbergprojektets medborgerskabsuger alligevel må siges at være succesfulde, skyldes det i høj grad de konkrete aktiviteter, der blev gennemført i de enkelte klasser. I Bilag V findes skolens oversigt over aktiviteterne i MBU II, der spænder over et meget bredt udvalg af temaer, fra visualiseringer af Børnekonventionen vha. dukketeater (3. kl.), udarbejdelse af slogans om mobning (5. kl.), til teater om flygtninge og rettigheder (8. kl.) og hvordan international fodbold bidrager til udbredelsen af ideer om medborgerskab (9. kl.). Det er vanskeligt at vurdere den faglige kvalitet af disse forløb, men evaluator deltog selv som observatør nogle timer i 3., 6. og 9. klasse og det er mit indtryk, at det i høj grad lykkedes at få skabt et relevant perspektiv på medborgerskab på alle 3 klassetrin. I 3. klasserne var arbejdet i MBU I opdelt i 3 værksteder om henholdsvis: 1) *Konflikthåndtering, tolerance, mobning, drillerier og empati*, 2) *Regler og pligter i skolen og familien, børnekonventionen*, og 3) *Respekt og omgangstone*. I arbejdet fik lærerne efter evaluators vurdering på fin vis bundet spørgsmålet om sociale omgangsformer, som f.eks. vigtigheden af at lytte og at afsøge konstruktive handlingsmuligheder i relation til konflikter, sammen med større spørgsmål om rettigheder og pligter både i relation til f.eks. børnekonventionen og i forhold til arbejdet med en skolegrundlov. I 9. klasserne var der planlagt et besøg på Statens Pædagogiske Forsøgscenter til Freds- og konfliktspil med 2 presseofficerer fra Forsvaret. Som illustration af et vellykket forløb følger her en situationsbeskrivelse som den oplevedes af evaluator:

Eleverne blev delt op i 4 grupper og grupperne tildelt et land i en fiktiv region. Hver gruppe skulle selv udpege en stats-, udenrigs- og forsvarsminister, der havde forskellige ansvarsområder. To var militærdiktaturer, et var demokrati, et var religiøst styre.

Først skulle grupperne formulere en indenrigs- og en udenrigspolitik for landet. Nogle grupper havde svært ved at tænke i politik og visioner, frem for at tænke konkret på hvilke andre lande, de skulle bytte ressourcer med.

Alle studerende var ret aktive og forhandlede fra starten, men det var tydeligt, at de blev mere strukturerede og fokuserede, efterhånden som de kom gennem flere forhandlingsrunder af spillet. Hver runde startede med et regionsmøde, hvor udenrigsministrene mødtes i FN, hvorefter grupperne fik ca. ½ time til at forhandle indbyrdes, indtil de mødtes igen. Ved hvert møde præsenteredes de for nye udfordringer (hungersnød, sabotage etc.), som påvirkede regionen.

Idealer om bedre vilkår for befolkningen var tydeligt til stede hos de fleste, men begreberne blev gradvist tydeligere og adskilt undervejs. F.eks. blev demokrati på det første regionsmøde af en "udenrigsminister" associeret med "bedre miljø" og "erhverv", mens det på sidste runde blev associeret med "mindretalsbeskyttelse" som et element af demokrati. Det sidste blev formuleret selvstændigt af en ellers ret stille elev og kom således ikke fra læreren eller underviserne. Evaluator og lærer var ret imponerede!

Efter startvanskelighederne med politikudviklingen og en kende usikkerhed i den første forhandlingsrunde var det tydeligt, at der skete konkrete udviklinger af elevernes forhandlingskompetencer og forståelser af forskelle i styreformer. Det sidste nok mest for de 2 stater, der ville gå fra at være militær diktaturer til demokratier – men også demokratiet gik med ind i at støtte dem i omdannelsen og de tog aktivt stilling til det.

Alle elever deltog med en positiv indstilling og var relativt seriøse omkring det. Alle var desuden tvunget til at deltage i kraft af rollefordelingen, hvilket fungerede godt. En enkelt to-sproget elev med begrænset dansk var noget presset som udenrigsminister til regionsmøderne – rollefordelingen skete vist relativt tilfældigt i flere grupper. Der var en engageret energi fra start til slut og en god afslutning, hvor hvert land skulle evaluere deres slut-situation og valg undervejs ift. de første politikformuleringer. Det bragte et refleksivt element ind omkring valg og konsekvenser. Eleverne var meget begejstrede bagefter.

6.3 Grundlovsprocessen

Hovedparten af lærerne (68%) har oplevet arbejdet med udarbejdelsen af en skolegrundlov som rigtig god proces. Gennem skolegrundlovsarbejdet har eleverne fået oplevelsen af at deltage i en demokratisk proces og mærke, at de har haft medindflydelse på deres skole. Det er tydeligt, at arbejdet med skolegrundloven har været en god mulighed for lærerne til at konkretisere og demonstrere de demokratiske processer og ideer, og gennem det praktiske arbejde med love og regler at få eleverne til at forholde sig til, hvordan man kommer frem til enighed, og hvordan man må underlægge sig andres meninger på demokratisk vis. I den forstand bekræfter grundlovsarbejdet det hensigtsmæssige i at forankre de mere abstrakte diskussioner om demokrati og rettigheder i et konkret praktisk arbejde tæt på lærerne og elevernes virkelighed. Der er hos en del lærere (og hos

evaluator) en vis skepsis i forhold til, hvorvidt de mindre elever får noget ud af arbejdet, der ofte virker for "abstrakt" og desuden indebærer en risiko for at give dem en følelse af, at deres forslag alligevel forkastes. Omvendt kan man indvende, at det ikke er uproblematisk at ekskludere de mindste klasser fra arbejdet med noget, der skal repræsentere hele skolen. Grundlovsarbejdets skelnen mellem "ordensregler" og "grundlov" opfattes af flere som noget, der var for svært og gjorde processen unødigt omstændelig, igen særligt for de yngste elever.

Hvad angår skolegrundlovens effekt og rolle i fremtiden, er lærerne delte, hele 44% mener således ikke den vil fungere. Flere frygter, at skolegrundloven ikke vil blive implementeret i hverdagen, og evaluator er enig med hovedparten af lærerne, når de understreger, at skolegrundloven kun vil få en effekt, hvis den synliggøres (fysisk på skolen, som også er planen) og løbende tages op i undervisningen, eventuelt også i form af en tilbagevendende revision, der kan give nye elever en følelse af medansvar. Flere lærere understreger desuden et problem i, at skolegrundloven er skrevet i et "voksensprog".

Evaluator oplevede grundlovs-arbejdet som deltager i "grundlovspanelet" og opfattede det som en fin proces med store pædagogiske kvaliteter, ikke mindst pga. arbejdets konkrete karakter. Udarbejdelsen af en grundlov er imidlertid kun en god idé, hvis den følges op af en plan for, hvordan man tænker loven ført ud i livet. Det kan således anbefales (som IMR også har foreslået skolen i forbindelse med sidste lærerkursus), at skolen i nær fremtid får diskuteret spørgsmålet om, hvordan skolegrundloven kan revideres, hvordan man får den "markedsført" til lærere, skoleledelse, elever og forældre, om der er sanktioner for at "overtræde" skolegrundloven, og hvilken "juridisk status" loven har, f.eks. i forhold til skolens bestyrelse. Det samme dilemma gælder også medborgerskabsprojektets diplom, som blev udleveret ved medborgerskabsfestivalen på afslutningsdagen af MBU II. Her burde man måske diskutere, hvad der skal til for *ikke* at erhverve det. Helt konkret kunne en idé måske være at sammenholde skolegrundloven med folkeskoleloven og den danske grundlov for at diskutere skolegrundlovens demokratiske værdier og eventuelle mangler.

7. Elevrådskurset og elevrådene

Guldberg Skole har 2 elevråd: Lille Elevråd, som yderligere er opdelt i indskolingen (bh-klasse-2. klasse) og mellemtrinnet (3. – 5. klasse) samt Store Elevråd (6.-10. klasse). Elevrådene har hver en kontaktlærer tilknyttet. Elevrådernes funktion, opgaver og prioriteringer synes ikke på forhånd at være særlig konsoliderede på skolen, hvilket kan have med skolesammenlægningen at gøre. Der synes forud for denne at have været mest aktivitet på Stevnsgades Skole. Dette indtryk underbygges delvist af en elevrådsundersøgelse, hvor der med udgangspunkt i et spørgeskema er blevet spurgt til elevrådets opgaver og funktioner i de enkelte klasser. Der foreligger kun svar fra 4 klasser (7.-10. klassetrin), men spredningen i forhold til vurdering af funktion, indflydelse og opgaver er stor, hvilket antyder, at der ikke er en fælles opfattelse af elevrådene.

Det store elevråd har ret til at deltage i det første kvarter af skolebestyrelsens møder, men havde kun deltaget i 1-2 møder i skolebestyrelsen i starten af skoleåret 2006-2007.

Elevrådvalg og elevrådenes demokratiske funktion indgik i projektets aktiviteter i form af et kursus tilrettelagt af IMR over 2 dage for 5.-10.- klassernes elevrådsrepræsentanter. Elevrådene var også tiltænkt en rolle i opsamlingen og behandlingen af forslagene til skolens Grundlov frem mod vedtagelsen i MBU II.

Elevrådskurset blev afholdt den 30.3 og den 13.4 under temaerne *Rettigheder, praktisk demokrati og fællesskab* og *Identitet, respekt og fællesskab* (Se Bilag IX). Hensigten var at skele til temaerne fra lærerkurset, således at der blev ”udviklet et fælles sprog”. Der er i kursusprogrammerne, som blev udformet af IMR og diskuteret med elevrådenes kontaktlærere, lagt vægt på en vekselvirkning mellem korte oplæg og praktiske øvelser. Der foreligger ingen opsamling af elevernes udbytte af kurserne fra kontaktlærerne eller fra eleverne selv, men af IMRs opsamling fremgår det, at det var nødvendigt at justere programmerne undervejs for at tilpasse dem til elevrådsrepræsentanterne. Oplæggene måtte simplificeres og der blev lagt mere vægt på inddragelse af eleverne og øvelser. I kurserne indgik også gruppearbejde med henblik på elevrådets arbejde på Guldberg Skole, herunder børnenes forslag under overskriften: *Guldberg – den bedst mulige skole*. Der foreligger ingen oplysninger om, hvorvidt resultatet af dette arbejde har haft anden funktion end at indgå i kursets læringsproces.

Planen var oprindelig, at elevrådskurserne skulle ligge tidligere i projektforløbet, nemlig i september 2006 efter nyvalg til elevrådene. Af forskellige årsager blev dette, som det vil være fremgået, ikke tilfældet, og det er muligvis en af årsagerne til at elevrådene ikke kom til at spille den store rolle i projektets andre aktiviteter. Eftersom elevrådene er et væsentligt element i den formelle elevdemokratiske struktur på skolerne er det nok værd at overveje, hvordan disse råd har mulighed for at fungere som en model for demokratisk indflydelse og forhandling. Dette kræver naturligvis, at elevrådene har en formelt sikret plads i skolens dagligdag og beslutningsstruktur.

8. Medborgerskabsperspektivet i undervisningen

Et hovedformål for medborgerskabsprojektet på Guldberg Skole har været at afprøve metoder og undervisningsforløb i medborgerskab som en integreret del af den almindelige undervisning. Dette er blevet afprøvet i princippet på alle klassetrin og i alle fag. Der er stor enighed blandt lærerne om, at medborgerskab generelt er et godt og relevant emne for et temaforløb i folkeskolen - og for Guldberg Skole. Der er imidlertid også en vis skepsis overfor, hvorvidt det også er relevant for indskolingsklasserne. Mange lærere giver således udtryk for, at temaet giver ”mest mening for de store klasser”, samt at mange af medborgerskabsundervisningens ”socialpædagogiske” elementer allerede til en vis grad er indarbejdet i de små klasser – f.eks. at man skal lære at tie stille og høre efter, når andre taler. Mange lærere har også fundet det svært at inddrage medborgerskabsperspektivet i deres undervisning, herunder særligt at overføre de abstrakte aspekter til noget meningsfuldt for de mindre klasser, og der er også en vis usikkerhed over, hvordan man sikrer sig et tilstrækkeligt fagligt niveau. Nogle lærere påpeger tankevækkende, at når medborgerskab fortolkes som ”noget med at opføre sig ordentligt overfor andre” er det en problematik, som lærerne føler de allerede opererer med som et element af undervisningen i de små klasser. Det kan således være svært at få medborgerskabsbegrebet til at give en ”ekstra dimension” til undervisningen. I den grad det er lykkedes, har det tilsyneladende været med afsæt i rettighedsperspektivet.

Desværre foreligger der ikke nogen samlet dokumentation for, hvordan medborgerskabsperspektivet er forsøgt inddraget i den almindelige undervisning, hvilket afspejler projektets uklare dokumentationspraksis. Med afsæt i lærer- og elevinterviews og lærernes diskussioner af undervisningen i forbindelse med lærerкурset, er det evaluators vurdering, at der ikke overraskende er taget meget forskellige temaer op som afsæt for medborgerskabsundervisningen. Nogle klasser har i forbindelse med klassens time diskuteret sociale omgangsformer og spørgsmålet om tolerance overfor andre kulturer, andre har integreret medborgerskab som en dimension af miljøproblematikker, andre igen i relation til forskellige religioner.

En oplagt strategi til at integrere medborgerskabsperspektivet i f.eks. fremmedsprogfagene har været at søge et tværfagligt samarbejde med andre fag. Dette er på 8. klassesniveau sket gennem et

samarbejde mellem fagene dansk, tysk og historie/samfundsfag, der har samarbejdet om et længerevarende medborgerskabsforløb om Anden Verdenskrig og jødeforfølgelserne. Herigennem har man kunnet integrere flere fagligheder, og f.eks. diskutere nazismens menneskesyn i forhold til menneskerettigheder, herunder spørgsmålet om, hvordan racisme kolliderer med demokratiske principper både historisk og aktuelt.

9. Medborgerskab: Fremtiden på Guldberg Skole

Projektet er formelt afsluttet ved skoleårets slutning i juni 2007. Herefter har det været planen at medborgerskabsperspektivet skal indtænkes som et element i den fremtidige undervisning på skolen. Ifølge evaluators informationer er dette i første omgang sket ved, at skolens ledelse har opfordret lærerne til at gøre sig tanker om dette i forbindelse med udarbejdelsen af årsplanerne for næste skoleår.

Hvis projektet skal kunne bruges fremadrettet ved Guldberg Skole, er det en god idé hvis ledelsens opfordring følges op af en indsamling og systematisering af de allerede gennemførte temaer om medborgerskab i de respektive klasser i projektperioden. Dette er nødvendigt, hvis man skal sikre at inddragelsen af medborgerskabsperspektiver på de forskellige klassetrin ikke resulterer i gentagelser for den enkelte elev. En forudsætning for at etablere en tematisk progression for den enkelte elev, er således at alle lærere får et overblik over, hvordan medborgerskabsperspektivet er blevet inddraget af de andre lærere i projektperioden. Dernæst anbefales det at skolen tager en diskussion om på hvilken måde og med hvilket formål man i givet fald ønsker projektets tanker og elementer videreført i fremtiden. Dette kunne f.eks. ske med udgangspunkt i en åben diskussion af projektets erfaringer og resultater. Det er endelig evaluators overbevisning, at medborgerskabsperspektivet bedst videreføres ved Guldberg Skole, hvis det anskues som en del af en generel praksis, der også omhandler forholdet mellem skoleledelse og lærere, skole og forældre.

Endelig skal det nævnes, at erfaringerne fra medborgerskabsprojektet vil danne grundlag for en artikel om "Skoleudvikling og medborgerskab" i et kommende skoleudviklingsmateriale om medborgerskabsundervisning henvendt til lærere og skoleledelse.

Bilagsoversigt:

Bilag I	Projektbeskrivelse
Bilag II	Kursusplan v. Berit Hertz
Bilag III	Information til Lærerne
Bilag IV	Lærerkursusprogrammer
Bilag V	Programmer for medborgerskabsuge I og II
Bilag VI	Køreplan for Grundlovsarbejdet
Bilag VII	Skolegrundloven
Bilag VIII	Diplom
Bilag IX	Program for kursus for elevrådet på Guldberg Skole
Bilag X	Spørgeskemaer til lærere
Bilag XI	Interviewguide til lærere i 3., 6. og 9. klasse

Bilag I

Projektbeskrivelse: Medborgerskabsuddannelse på Stevnsgades Skole

Projektets baggrund

Stevnsgades Skole er en folkeskole på Nørrebro med ca. 75% to-sprogede elever. Vi har gennem de senere år oplevet en elevtilbagegang for både etnisk danske og to-sprogede elever. Stevnsgades Skole har derudover oplevet en tendens til udvikling af en ”modborgerskabskultur” i dele af elevgruppen.

Med ”modborgerskab” forstår vi ekstreme, f. eks. religiøst fundamentalistiske og konfliktprægede indstillinger til skolefællesskabet og lokalsamfundet. Ytringer som ”Danskervin”, ”perkersvin”, ”fucking (dansker)luder” og lignende fyger gennem luften i en atmosfære, som ikke må udvikle sig. Vi har eksempler på børn, som mobbes, fordi de spiser svinekød eller ikke har tørklæde på. Indhentning af tæskehold når ord og argumenter ikke slår til. Mafiamentalitet. Manglende respekt for fysiske og sociale omgivelser. Manglende respekt for (særligt kvindelige) lærere. Fordomme om hinanden. Racisme. Forhånelse af lokalområdets svage grupper f. eks. narkomaner, alkoholikere, sindslidende, hjemløse, ældre osv. Manglende deltagelse i udviklingen af lokalområdets tilbud. Manglende fornemmelse for medejerskab. Passivitet, klient- og offermentalitet.

Vi kunne som skole læne os tilbage og klage over disse uoverkommelige sociale og kulturelle problemer. Men det vil vi ikke.

Vores ønske er at udvikle og implementere et medborgerskabsuddannelsesforløb, der gerne skulle bevirke, at folkeskolen bedre kan tackle de interkulturelle og sociale problemstillinger, vi står overfor og som vi bl.a. vurderer, er medvirkende til både modborgerskabskulturen og elevflugten.

På Stevnsgades Skole ønsker vi at skabe en skole, som både nu og i fremtiden repræsenterer og rummer lokalområdets meget forskellige børn.

Derfor retter vi henvendelse til Ministeriet, da vi er i gang med at etablere et medborgerskabsuddannelsesforløb på Stevnsgades Skole, der skal medvirke til at modvirke ekstremistiske holdninger og synliggøre hvad fællesskabet kan/vil og ikke kan/vil tolerere.

Stevnsgades Skole insisterer på at bekæmpe ekstreme og anti-demokratiske holdninger og adfærd. Vi føler, som folkeskole og dermed kulturbærende institution, en forpligtelse til at gøre eleverne til medborgere i praksis. Således er projektet et vigtigt led i skolens integrationsbestrebelsers.

Forløbet er rygraden i det, som forhåbentlig også skal gøre Stevnsgades Skole til officiel partnerskabsskole for Institut for Menneskerettigheder. Vi forestiller os, at samarbejdet kunne indeholde en tilbagevendende uddannelse i praktisk demokrati for vores elevråd. Hjælp til at sammensætte et kursus, der kan give lærerne nogle relevante kompetencer i forhold til projektets mål. Etablere forbindelser til internationale samarbejdspartnere (skoler, institutioner m.m.).
Udvikling af undervisningsmaterialer- og forløb.

Herudover ønsker vi – i hele forløbet - et nært samarbejde med Integrationsministeriet og Undervisningsministeriet, fordi vi mener, det er nødvendigt, at alle parter tager ansvar hvis opgaven skal løftes. I første omgang sendes projektforslaget til Integrationsministeriet.

Mål og vision

Hensigten er at etablere et tilbagevendende forløb, der giver eleverne indsigt i og forståelse for:

- De skrevne som uskrevne regler og normer, man skal kende for at kunne agere og handle i en demokratisk og multietnisk virkelighed.
- Demokratiske værdier og kompetencer som grundlaget for sameksistens.
- Nødvendigheden af gensidig tolerance, empati og ligestilling.
- Fællesskabet som samfundets fundament.

- Vigtigheden af nedtrapning af konflikter og mobning.
- Vigtigheden af deltagelse i demokratiet (f.eks. foreningslivet).
- Universelle rettigheder og pligter.

Herudover er ambitionen og visionen **at udbrede forløbet til hele folkeskolen**. Vi mener, at alle skoler på tværs af etniske, kulturelle og sociale grupper vil have gavn af, at man fra centralt hold markerer vigtigheden af medborgerskabstanken, ved at gennemføre formaliserede undervisningsforløb og dermed indtænke medborgerskabstanken mere direkte i folkeskolen. Vigtigheden understreges af den demografiske udvikling, der indebærer forholdsmæssigt flere efterkommere af indvandrere i folkeskolen og den sociale og kulturelle forskellighed – på godt og ondt – der følger heraf. Folkeskolen er ofte disse elevers eneste adgang til forståelse af og integration i det danske samfund.

Hvordan?

I uge 44 (2004) afvikledes et pilotprojekt på Stevnsgades Skole, i form af en medborgerskabsuge, der skulle give erfaringer med at undervise i relevante emner som: Konfliktløsning, menneske- og børnerettigheder, pligter, kulturforskelle, anti-vold, minoritets- og majoritetskultur m.m.

Stevnsgades Skole vil på baggrund af disse erfaringer i 2005/06 integrere medborgerskabsforløbet i skolens hverdag ved:

- At planlægge, gennemføre og evaluere en årlig tilbagevendende medborgerskabsuge omkring FN – dagen, med et fast tema for hver årgang.
- At medborgerskabstematikken indgår i alle elementer af lærerteamenes årsplaner.

- At lærerne udvikler deres kompetence til både at inspirere eleverne og samtidig opstille tydelige krav og grænser gennem en anerkendende pædagogik og konkrete undervisningsmetoder. En medborgerskabspædagogisk metode.
- At den indholdsmæssige progression går fra det nære og konkrete til det mere fjerne og abstrakte.
- At skolens hele dagligliv er præget af dialog, demokrati og deltagerstyring.
- At forløbet afsluttes med et **medborgercertifikat**, når eleven har gennemført årgangenes forskellige temaer.
- At hjemmene i videst muligt omfang inddrages som ressource i forløbet.
- At synliggøre eksistensen og værdien af rettigheder og pligter i skolehverdagen og samfundet generelt.

Når noget skal læres, er det nødvendigt at alle sanser, kroppen og følelserne aktiveres. Derfor må en medborgerskabspædagogik funderes på konkrete erfaringer med empati, tolerance, konfliktløsning, regler m.m. Vi forestiller os f. eks., at en flygtning med erfaringer fra et totalitært regime kan oplyse vores elever om de menneskelige konsekvenser af livet i et undertrykkende og ufrit samfund og herved lære eleverne at sætte yderligere pris på frihed og demokrati. At uddannelse i førstehjælp kan give en praktisk oplevelse af kvaliteten af at kunne hjælpe andre. At tilegnede konflikthåndteringsredskaber kan bringes i anvendelse i skolehverdagen og i samfundet. At mødet med en (tidligere) misbruger kan give forståelse for det liv og de tragedier, der ligger bag og herved skabe tolerance og empati i forhold til samfundets svage grupper. At besøge det lokale plejehjem...

Temaerne for de respektive årgange er endnu ikke faste. Foreløbigt er de enkelte lærerteam kommet frem til følgende mulige temaer, der blev arbejdet med i uge 44 og som kan bruges i et fremtidigt forløb:

Indskolingen (Børnehaveklasse – 3. klasse):

Regler og pligter i skolen og familien

Tolerance (overfor ”de anderledes”)

Mobning og empati

Respekt - omgangstone og sprogbrug

Mellemtrin (4. klasse – 7. klasse):

Fællesskab (”enshed og forskellighed”)

Konfliktløsning

Kulturforståelse

Deltagelse i demokratiet

Udskolingen (8. klasse – 10. klasse):

Grundloven

Demokratiske principper

Værdier, normer og kultur

Racisme og totalitarisme

Ligestilling, ligebehandling og ikke-diskriminering

Børns rettigheder

Børns levevilkår

Menneskerettigheder

Næste skridt i processen er at etablere et mere fast forløb, hvor alle disse begreber rummes og operationaliseres i forskellige undervisningsforløb.

Stevnsgades Skole søger støtte og vejledning til at nå følgende konkrete mål:

For at løse denne opgave bedst muligt ønsker vi ministeriel støtte og vejledning til at optimere forløbet i en to-årig udviklingsfase.

Helt konkret ønsker vi støtte til gennem følgende aktiviteter, at nå nedenstående mål:

Mål 1:

- **At udvikle en medborgerskabspædagogisk metode**

Aktiviteter:

- Inddragelse af ressourcepersoner og ekspertinstitutioner til indholds- og formmæssigt at kvalificere forløbet i form af faglig sparring og vejledning om blandt andet anerkendende og grænsesættende pædagogik samt evaluering (f. eks. ministerierne, Institut for Menneskerettigheder, en udviklingskonsulent og andre relevante aktører).
- Uddannelse af lærergruppen i medborgerskabspædagogisk metode (f. eks. et 30 timers kursus til ca. 30 lærere og ledere udarbejdet i samarbejde med ovenstående ressourcepersoner, samt et kursus i konflikthåndtering).
- To pædagogiske weekender for skolens pædagogiske personale, udviklingskonsulent og ledelse (f. eks. til igangsætning, afklaring og midtvejsevaluering af projektet).
- Skolebesøg, seminarer m.m. f.eks. i Storbritannien, da Storbritannien er et foregangsland indenfor Citizenship Education (f. eks. for skolens udviklingsudvalg og ledelse evt. i samarbejde med Institut for Menneskerettigheder og British Council).

- Uddannelse af en intern koordinator og ressourceperson, der skal kunne koordinere og forankre indsatsen på skolen og indgå i arbejdet med udbredelse af metoderne til andre skoler (f. eks. en Master i medborgerskabsuddannelse eller fleksibel master på DPU).

Mål 2:

- **At udvikle et undervisningsmateriale til hele skoleforløbet**

Aktiviteter:

- Udarbejdelse af undervisningsmaterialer – f.eks. lærervejledning, indholdsbeskrivelser, aktivitetsbeskrivelser, pædagogiske lærings- og rollespil, der bygger på demokratiske værdier om ligestilling, ansvar, respekt m.v. (arbejdstid til en gruppe af lærere og ressourcepersoner).
- Indkøb af supplerende relevante undervisningsmidler/-materialer.

Mål 3:

- **At udvikle en medborgerskabskultur**

Aktiviteter:

- Uddannelse af elevrådet til at virke som rollemodeller og konfliktmæglere i børnegruppen.
- Forældre-/elevaftener (foredrag, fortælleaften, debat og kulturudveksling med en høj grad af forældreinddragelse, herunder udvikling af fælles grundværdier og diskussion af hvad medborgerskab overhovedet er for en størrelse)

Mål 4:

- **At udbrede den medborgerskabspædagogiske metode og undervisningsmaterialet**

Aktiviteter:

- Den udviklede metode beskrives og udgives
- Undervisningsmaterialet beskrives og udgives
- Intern koordinator (jf. Mål 1) udbreder kendskabet til projektet til andre skoler, institutioner mm. (f.eks. gennem deltagelse i pædagogiske rådsmøder, pædagogiske dage mm.)

Derudover søges midler til:

- Administration
- Ekstern evaluering

Finansieringsplan, budget og tidsplan

Kommunal medfinansiering:

U- og U- forvaltningen vil stille en udviklingskonsulent til rådighed for skolen.

U- og U- forvaltningen vil betale et kursus i konflikthåndtering for en del af skolens lærere og elever (projekt konfliktløsning/mægling). Se bilag 1.

Ministeriel medfinansiering:

Inddragelse af ressourcepersoner og ekspertinstitutioner: 180.000 kr.

Uddannelse af lærergruppen: 270.000 kr.

Udgifter til transport og ophold til to pædagogiske weekender: 70.000 kr.

Udarbejdelse af undervisningsmaterialer: 200.000 kr.

Indkøb af undervisningsmidler: 80.000 kr.

Studietur, skolebesøg, seminarer i England for skolens udviklingsgruppe : 35.000 kr.

Uddannelse af en intern koordinator og ressourceperson (kursusafgift): 50.000 kr.

Udgifter til fire forældreaftener: 20.000 kr.

Administrationsudgifter: 45.000 kr.

Evaluering: 100.000 kr.

Støtten anvendes til nedenstående aktiviteter i følgende fire perioder:

	Efterår 05	Forår 06	Efterår 06	Forår 07	
Inddragelse af ressourcepersoner og ekspertinstitutioner	45.000,-	45.000,-	45.000,-	45.000,-	
Uddannelse af lærergruppen	67.500,-	67.500,-	67.500,-	67.500,-	
Udgifter til transport og ophold til 2 pædagogiske weekender		35.000,-		35.000,-	
Udarbejdelse af undervisningsmateriale/manualer			100.000,-	100.000,-	
Indkøb af undervisningsmidler	20.000,-	20.000,-	20.000,-	20.000,-	
Studietur, skolebesøg, seminarier i England for skolens udviklingsgruppe		35.000,-			
Uddannelse af intern koordinator og ressourceperson (kursusafgift)	12.500,-	12.500,-	12.500,-	12.500,-	
Udgifter til 4 forældreaftener	5.000,-	5.000,-	5.000,-	5.000,-	
Administrationsudgifter	11.250,-	11.250,-	11.250,-	11.250,-	
Evaluering	25.000,-	25.000,-	25.000,-	25.000,-	
Total	186.250,-	256.250,-	286.250,-	321.250,-	
I alt					1.050.000,-

Skolens medfinansiering:

Tid til det pædagogiske personale til to pædagogiske weekender

Tid til deltagelse i caféaftener til det pædagogiske personale

Vejledningstid og øvrig tid til intern koordinatorfunktion

Øvrig udviklingstid

Tidsplan:

Udviklingsfasen er to-årig, begyndende fra August 2005.

Da skolen står overfor en mulig sammenlægning med en naboskole i August 2006, er der en mulighed for, at projektet vil kunne komme til at omfatte denne skole fra denne dato. U- og U-

forvaltningen garanterer dog, at projektet vil fortsætte uafhængigt af hvilken beslutning Borgerrepræsentationen træffer.

Samlet budget for de to år:

1.050.000 kr.

Med venlig hilsen og på vegne af udviklingsudvalget på Stevnsgades Skole

Tony Sørensen, Jesper Grann, Thomas Langberg, Hanne Pedersen og Bo Lauritzen (koordinator)

Bilag II – Kursusplan v. Berit Hertz

Anerkendende og værdsættende kommunikation med børn

Kursus for lærere ved Stevnsgade skole og Sjællandsgade skole

Disposition for 1. workshopdag, fredag den 17.marts kl. 13-20

Værdsættende Kick off

Hvad håber du på at kunne tage med fra dette kursus?

Oplæg om Værdsættende samtaler (appreciative inquiry)

brugt i praksis: Trivselsarbejde i skoleklasser

- Video

Refleksion over anerkendelse

- Interview to og to
- Mindmap i grupper
- Opsamling

Frokost

Trivselsarbejde i klasserne - fortsat

- Refleksioner over metoden
- Andre ideer til at få anerkendelsen i spil
- Evt. "Jeg Kan" øvelse

Oplæg om det gode interview

Anerkendende og værdsættende interview

- Interview to og to
- Find sammen med et andet interviewpar - feedback
- Hvilke gode erfaringer har I gjort jer under interviewet?

Afslutning

- Hvilke pointer og spørgsmål tager du med fra i dag?

Anerkendende og værdsættende kommunikation med børn

Tema - Medborgerskab

Kursus for lærere ved Stevnsgade skole og Sjællandsgadeskole

Disposition for 2. workshopdag, torsdag den 23.marts kl. 13-19

Tanker fra sidst

Mere om Appreciative Inquiry - Værdsættende Samtale

Positiv reformulering og anerkendende spørgsmål

- Gruppeøvelse
- Opsamling

Oplæg om "De tre domæner"

Personlig grundlov ~ Organisationens grundlov

- Interviewøvelse tre og tre
- Opsamling

Frokost

Oplæg om det anerkendende systemiske interview og spørgsmålstyper

Værdsættende praksisundersøgelse

- **Interview i grupper af tre eller fire - om den bedste oplevelse du har haft i forbindelse med dit arbejde de sidste par år. En oplevelse hvor du har følt dig allermost levende og begejstret, og hvor du synes du har gjort en forskel.**
- Opsamling

Forestillingsevnen i spil

- Hurtigskrivning alene - med udgangspunkt i ovenstående interview

Gruppedrøftelse - gerne med kolleger fra eget arbejdsområde

Hvilke ideer er I blevet inspireret til at arbejde videre med inden *(næste kursus)?*

Afslutning

- Hvad har været vigtigt og værdifuldt for dig på disse to dage?

Bilag III – Information til Lærerne

16.6.2006

Medborgerskabsundervisning – skoleåret 2006/07

Skoleåret 2006/07 på Stevnsgade/Sjællandsgade Skole står i medborgerskabets tegn. Lærere og elever skal arbejde med emnet både i timerne og i to 'Medborgerskabsuger'. Formålet er at udvikle en skole, hvor 'medborgerskab' er en del af en daglig praksis.

Kort før sommerferien 2006 får alle lærere forslag til medborgerskabstemaer, som kan indgå i årsplanlægningen. Efter sommerferien følger så det første kursusmodul umiddelbart efter årsplanlægningsdagene. I løbet af efteråret vil der blive afholdt de tre første af syv kursusmoduler for lærerne. Hvert kursusmodul har fokus på et tema. Her præsenteres viden, metoder og materialer med fokus på de udvalgte temaer, og så arbejdes der i teams med konkret at planlægge de følgende ugers undervisning samt indslag til Medborgerskabsugerne for hele skolen (i uge 43, 2006 og uge 17, 2007).

Nedenfor følger mere information i hovedpunkter vedr.

- Lærerkursusmodulerne
- Medborgerskabsundervisning i klasserne
- Fælles aktiviteter for skolen (Medborgerskabsugerne)
- Medborgerskabsdiplom og -certifikat
- Klasselæreres og andre læreres roller
- Tidsplan

• Lærerkursusmodulerne

Der er syv lærerkursusmoduler, som afholdes i efteråret 2006 samt vinter/forår 2007. Et kursusmodul varer fire timer, og hvert har et tema:

<u>Temaer:</u>	Underviser	Dato
1. Medborgerskab	Mathias Andersson, DPU	fre. 4. aug. 06
2. Menneskerettigheder	Anette Faye Jacobsen, IMR	tir. 29. aug. 06
3. Mangfoldighed og ligebehandling	Mandana Zarrehparvar, IMR	man. 25.sept. 06

Medborgerskabsuge I Uge 45, 2006 (rettet fra uge 43)

4. Diskrimination, sprog og fællesskab	Mira Skadegaard Thorsen konsulent	man.22. jan. 07
5. Interkulturel kommunikation	Lene Timm, konsulent	tor. 22. feb. 07
6. Mobning og marginalisering	Helle Rabøl, konsulent	tir. 20. mar. 07

Medborgerskabsuge II

Uge 17, 2007

7. Medborgerskab fremover

Inst. for Menneskeret.

tir. 8. maj 07

Hvert kursusmodul er sammensat af en teoretisk del og en didaktisk del.

I - Den teoretiske del består af undervisernes præsentation af temaets grundbegreber og kerneindhold samt diskussion af relevans, problemer, dilemmaer og praksis i en undervisningssammenhæng. Her kan også indgå øvelser.

II - Den didaktiske del foregår i arbejdsgrupper. Lærerne arbejder i teams (fag og trin). På baggrund af udleveret materiale fra underviserne planlægger lærerne sammen de næste ugers undervisning, samt overvejer hvordan temaet kan indgå i Medborgerskabsugerne.

Forberedelse: Til hvert lærerkursusmodul vil lærerne få udleveret dels teoretisk stof (max. 40 sider pr. modul) samt forslag til forløb, øvelser og andet undervisningsmateriale, der kan indgå i klasseundervisningen. Teoristof og det øvrige materiale skal læses som forberedelse til modulerne.

• Medborgerskabsundervisning i klasserne

Medborgerskabstemaerne skal så vidt muligt indarbejdes i undervisningen.

Årsplanlægningen skal derfor gerne afspejle temaerne fra lærerkursusmodulerne.

I midten af juni 2006 bliver der udsendt emneforslag til brug for den første årsplanlægning, som passer med de temaer, der tages op i lærerkursusmodulerne i løbet af kursusforløbet.

Hvert lærerkursusmodul skal altså lægge op til efterfølgende undervisning i klasserne. Og de samme temaer skal indgå i Medborgerskabsugerne: tre temaer til uge 43 i efteråret 2006 og tre andre temaer til uge 17 i 2007. Lærerne planlægger som en del af kursusmodulerne, hvordan temaet tages op i de kommende ugers undervisning (mellem modulerne). Det udleverede materiale med ideer og forløbsforslag (udleveres i forbindelse med hver enkelt kursusgang) bruges som afsæt hertil, men justeres og suppleres med egne og kollegernes ideer og erfaringer.

Det er tanken, at materialerne skal gøres til en standard, således at der laves en pakke til hvert klassetrin med medborgerskabsundervisningsmaterialer, der kan 'gå i arv' til de følgende årgange.

Lærerne fastlægger selv hvor meget tid, der skal bruges i hver klasse til de enkelte temaer. Temaerne passer naturligvis forskelligt ind i fagene. Klasselæreren fungerer som 'tovholder' for klassens medborgerskabsaktiviteter.

Hver elev fører en medborgerskabs-logbog og opbygger en medborgerskabs-mappe (portefølje) i løbet af det samlede projekt, der skal demonstrere de emner og aktiviteter, som eleverne har været igennem inden for medborgerskabstemaet.

• Fælles aktiviteter for skolen

Medborgerskabstemaet skal udfoldes i det fælles skoleliv også. Der arbejdes med det koncentreret i to runder på hele skolen: I uge 43, 2006 og igen i uge 17, 2007.

I Medborgerskabsugerne griber man emnet an på nye måder, som ikke er begrænset af klasseværelser og skemaer. Først og fremmest kan aktiviteterne række ud i skolens omgivelser og dermed give medborgerskabet perspektiver, der forankrer det i lokalsamfund og samfund: Besøg hos eller gæster fra lokale kirker og moskeer, kultur-, sports- og ungdomsklubber m.v. med samtaler som forklarer om fællesskab (og regler) omkring interesser, mål og baggrund. Besøg hos/fra nærpolti, Medborgerhus, Agenda 21 Center, lokale foreninger, frivillige sociale projekter, kultursteder, lokalaviser, institutioner m.v. som arbejder med eller selv udgør fællesskaber.

Uge 43, 2006. Medborgerskabsuge I.

De første tre dage af Medborgerskabsugen arrangeres fælles aktiviteter for alle spor på hvert klassetrin. Hvert klassetrin arbejder med en eller flere aktiviteter, som er en videreførelse af de temaer, klasserne har været igennem frem til uge 43 (medborgerskab, menneskerettigheder samt mangfoldighed/ligebehandling).

De to sidste dage i Medborgerskabsugen arbejdes der på tværs af klassetrin med forslag til, diskussion og (foreløbig) vedtagelse af en Grundlov for den Nye Skole (som bl.a. kan tage afsæt i skolens værdigrundlag og i styrelsesvedtægten for Københavns Kommunes skoler). På baggrund af ønsker og mål for undervisningen og fællesskabet på skolen, skal elever og lærere sammen have defineret og udvalgt de nødvendige rettigheder (både for elever, lærere og andre på skolen) og samværsregler (her skal elevråd indgå). Det kan evt. gøres i tringrupper eller startes i tringrupper (indskoling- mellemtrin og udskoling) og samles til et fælles udkast til Grundlov.

De rettigheder og regler, skolen kommer frem til i Udkast til Grundlov i uge 43, skal løbende indgå i medborgerskabsarbejdet i de kommende måneders arbejde med emnet.

Desuden tages elevrådets rolle og mandat op som tværgående emne i løbet af de to sidste dage af Medborgerskabsuge I, herunder afsluttes ugen med valg til elevrådet om fredagen.

Uge 17, 2007. Medborgerskabsuge II

De første to dage arbejdes der klassetrinvis med et eller to af forårets temaer (interkulturel kommunikation/sprog og diskrimination samt mobning). Samarbejdet foregår mellem alle spor på hvert trin. Med henblik på at bidrage til en festival, som slutter ugen af, går man på hvert klassetrin sammen om at arbejde på ét fælles projekt, således at man kan præsentere 10 projekter, ét for klasserne på hvert trin fra 0. – 10.

Desuden skal Skolens Grundlov forhandles og revideres i forhold til de erfaringer, man har gjort med den siden uge 43, 2006.

Hvert trin kan beslutte at udtrykke de fælleskabsmål og medborgerskabserfaringer, skolen er nået frem til gennem kreative indslag i form af musik, sang, teater, videofilm, vægtæppe, emneavis, skulptur m.v .

I løbet af ugen vil eleverne også skulle afslutte deres logbøger for medborgerskabsprojektet og have samlet deres medborgerskabsportefølje.

Resultaterne af de fælles klasstrinsprojekter skal kunne indgå i den afsluttende Medborgerskabs-Skole-Festival. Man kan måske også udstille elevernes medborgerskabs-portefølje. Og her kan overrækkes Medborgerskabs-Skole-Diplomer (se nedenfor).

Den endelige Grundlov kan lanceres stort og markant ved Medborgerskabs-Skole-Festivalen. Her kan også inddrages nogle af de institutioner, foreninger osv. man har haft kontakt med i lokalsamfundet, herunder også lokale medier. Forældre og andre interesserede kan inviteres eller deltage i indslagene, bl.a. sammen med andre aktører fra bydelen.

● Medborgerskabsdiplom og -certifikat

Logbog og portefølje danner grundlag for et Medborgerskabs-Skole-diplom, som udstedes for hver elev ved medborgerskabsprojektets afslutning.

Medborgerskabsugerne gennemføres hvert år på skolen. Hvert år skal klasserne i gennem de samme temaer, men med nye emner, tilrettelagt specifikt for dette trin. Ved Medborgerskabsugernes afslutning får eleverne et Medborgerskabsdiplom for deres klasstrin. Det vil sige, at eleverne i løbet af deres samlede skolegang over ti år (fra 0. til 9. klasstrin) har gennemført et fuldt medborgerskabsskoleforløb, og de får ved afslutningen af deres sidste Medborgerskabsuge i 9. klasse overrakt et Medborgerskabs-certifikat.

● Klasselæreres og andre læreres rolle

Klasselærerne står for at sikre logbogskrivning og porteføljemapper

Årgangsteamkoordinatorer indsamler (fra alle relevante fag og under hvert tema)
undervisningsmaterialer brugt i forbindelse med medborgerskabsundervisningen,
forløbsbeskrivelser,
undervisningsplaner og
evalueringer

Årgangsklasseteam koordinerer (assisteret af medborgerskabskoordinatorer)
planlægning af Medborgerskabsugerne
indsamling af materialer og forløbsbeskrivelser brugt i Medborgerskabsugerne

● Tidsplan

2006

Medio juni:	Info om Medborgerskabsundervisning + Bidrag til årsplanemner om medborgerskab til forskellige fag og trin udsendes
man. 19. juni:	Præsentation for alle lærerne fælles af forløbet for 2006/07 Teoritekster og undervisningsmateriale til 1. lærerkursusmodul uddeles (1. lærerkursusmodul: 4. aug.).
1.– 3. august:	Årsplan udarbejdes: Lærerne + AKT, IT, AV og bibliotekar
fre. 4. august	Medborgerskabsprojektet præsenteres (2 timer) 1. kursusmodul: Tema: Medborgerskab (4 timer) Teoritekster og u-materiale til næste modul uddeles (om menneskerettigheder)
ti. 29. august	2. kursusmodul: Menneskerettigheder (4 timer) Teoritekster og u-materiale til næste modul uddeles (om mangfoldighed og ligebehandling)
man. 25. september	3. modul: Mangfoldighed og ligebehandling (4 timer) Teoritekster og u-materiale til næste modul uddeles (om diskrimination, sprog og fællesskab)
Uge 43	Medborgerskabsuge I

2007

man. 22. januar	4. modul: Diskrimination, sprog og fællesskab (4 t) Teoritekster og u-materiale til næste modul uddeles (om interkulturel kommunikation)
tor. 22. februar	5. modul: Interkulturel kommunikation og pædagogik (4 t) Teoritekster og u-materiale til næste modul uddeles (om mobning og marginalisering)
tir. 20. marts	6. modul: Mobning og marginalisering (4 t) (desuden: Oplæg til Medborgerskabsuge II)
Uge 17	Medborgerskabsuge II

tir. 8. maj.

'Medborgerskab' fremover

Erfaringer fra hele forløbet og materialer (alle anvendte materialer og årsplaner m.m.) opsamles, og skolens videre liv med Medborgerskab diskuteres.

Introduktion af medborgerskabsprojektet på Stevnsgade/Sjællandsgade Skoler

Næste år 2006/07 står i Medborgerskabets tegn på skolen. Kort fortalt er **formålet** med projektet at det skal være med til at skabe en medborgerskabsviden og –kultur på skolen – frem for en medborgerskabskultur.

Lidt historie

Projektet blev opfundet af en gruppe lærere på Stevnsgade skole nu for et par år siden. Siden er det blevet videre-udviklet i samarbejde med lærere og skoleledelse fra Sjællandsgade (hvor vi bla bygger på det store indsatsområde I har udviklet med konfliktløsning). Jette og jeg selv fra Institut for Menneskerettigheder er sparringspartnere, og de personer, der koordinerer projektet, og Integrationsministeriet har puttet penge i.

Projektet i sin helhed rummer

- lærerkursus,
- jeres undervisning i klasserne,
- to medborgerskabsuger som skolen holder i fællesskab, en i efteråret og en i foråret,
- et kursus for elevrådet og
- initiativer i forhold til forældrene.

Men i dag skal jeg nøjes med at give jer de vigtigste oplysninger i forhold til det lærerkursusforløb med tilhørende undervisning der går i gang lige efter sommerferien.

Vi har udarbejdet en kort beskrivelse af det samlede forløb med kursustemaer, tid og sted og beskrivelser af hvordan lærerkursusmodulerne og undervisningen i klasserne er tænkt i sammenhæng

Vis beskrivelsen

Forløbet er skruet sådan sammen, at der er seks kursusdage fordelt over skoleåret, tre i efteråret og tre i foråret. Hvert kursus har et tema: I efteråret er det

- medborgerskab,
- menneskerettigheder og
- mangfoldighed/ligebehandling.

I foråret er det

- fællesskab, sprog og diskrimination;
- interkulturel kommunikation samt
- marginalisering og mobning.

Kursusdagene ligger med godt en måneds mellemrum. Hver kursusgang er tilrettelagt, så at I får en introduktion til temaet med begreber og metoder og cases beregnet til undervisning. Anden halvdel af hvert kursusmodul foregår i teams, hvor I planlægger de næste ugers/måneders undervisning, hvor I tager udgangspunkt i det tema, som kursusmodulet har fokuseret på.

Fordi medborgerskab også skal indgå som en del af jeres undervisning i klasserne, er det nødvendigt, at emnet indgår allerede i årsplanlægningen, som jo så småt er i gang, og som I lægger ud med umiddelbart efter sommerferien. Derfor har vi produceret en kort beskrivelse af, hvordan I kan tage emnet ind i jeres årsplanlægning – allerede inden I har haft det første lærerkursusmodul. Det er måske en lidt bagvendt facon – men sådan har vi været nødt til at tilrettelægge det, for at passe det ind i skolens rytmer.

Årsplanbidrag vises

Her er korte beskrivelser af værdimål, kompetencemål og fagmål samt forslag til undervisningsemner. Det her papir skal altså kunne tages med ind i den årsplanlægning, I går i gang med lige efter ferien, i de første dage af august.

Derefter begynder kursusrækken med første modul fredag den 4. august.

Til hvert kursusmodul vil der være noget **læsestof**, som vi meget opfordrer jer til at have læst i forvejen:

- Teoristof og
- forslag til undervisningsmateriale.

Vi har en bunke med til jer i dag, som det første lærerkursusmodul, som handler om temaet medborgerskab, vil tage udgangspunkt i den 4. august. **Vis bunken**

Fordi emnet medborgerskab er stort og rummer så mange aspekter, og fordi der også er en række metodiske didaktiske elementer, vi gerne vil rundt om, så er det nødvendigt med noget forberedelse til hver gang. Det, som vi regner med, at I får læst til hver gang, er max 40 sider af mere teoretisk art og dertil udvælger vi eksempler på undervisningsmaterialer, som I kan bruge som afsæt og inspiration eller direkte i undervisningen.

Men jeg vil understrege meget for jer, at I er **medudviklere** af projektet. Det er et pilotprojekt, hvor vi ikke kommer som endegyldige eksperter med færdige grydeklare materialer, lige til at koge suppe på. Det er jo sådan, at I vil opleve, at mange af de elementer vi tager op som aspekter af medborgerskabstemaet, har I arbejdet med før: Konfliktløsning, trivsel, demokratiforståelse, tolerance osv. Og de erfaringer skal I bruge her også og trække ind i projektet. I er jo undervisningsspecialisterne i pilotprojektet.

Og det betyder, at det endelige undervisningsmateriale, vi får udviklet i løbet af forløbet, vil bestå af dels de ideer og model-materialer, vi har med i tilknytning til kursusmodulerne, og så de materialer I selv trækker ind og supplerer op med i jeres undervisning. Det materiale bliver samlet, sammen med jeres forløbsbeskrivelser, og kommer til at udgøre en del af projektmaterialet i den anden ende.

Dvs. at I denne bunke, som er materialet til første kursusmodul, er der teorimaterialer, som I bedes have læst, og desuden forslag til undervisningsmaterialer til brug i klasserne både til humanistiske fag og til naturfag. Men det er ikke færdige pakker, som sagt. Det er eksempler, som I kan bruge,

eller I kan vælge noget andet materiale, og i øvrigt finde frem til den måde I vil gå til emnet i de fag og på de niveauer I underviser i.

Det skriftlige materiale her skulle gerne give jer det nødvendige overblik over forløbet. Og desuden forberede jer til årsplanlægningen og det første kursusmodul den 4. august..

Spørgsmål?

Bilag IV – Programmer for lærerkurser

Program for 1. kursusgang, tema: Medborgerskab, 4. august 2006

Underviser: Mattias Andersson, DPU

Tidsramme: 9.00 – 15.00

9.00 – 9.15	Velkomst ved skoleleder Jeanne Jakobsen og Anette Faye Jacobsen
9.15 – 9.30	Check-in øvelse (Jette Laage-Petersen)
9.30 – 10.00	Intro til lærerkurset, herunder tilbagemeldinger vedr. forløbet (i forhold til introduktionen den 19.6). (Anette FJ)
10.00 – 10.10	Kaffe-/the pause
10.10 – 12.00	Tema: Medborgerskab , ved Mattias Andersson, Danmarks Pædagogiske Universitet
	<u>Teoridel:</u>
	1.Hvad er medborgerskab?
	2.Medborgerskabets 'hvad' og 'hvor'
	3.Gruppearbejde: Hvilke elementer vil skolen arbejde med?
	4.Medborgerskabsemner -> gruppearbejde.
12.00 – 12.45	Frokost
12.45 – 14.00	<u>Praksisdel:</u>
	1. Kort gennemgang af forslag til UV-forløb
	2. Gruppearbejde i faggrupper
	3. Gruppearbejde i tværfaglige grupper
	4. Afrunding af tema
14.00 – 14.10	Kaffe-/the pause
14.10 – 14.30	Værdsættende øvelse i forhold til temaet 'medborgerskab' (Jette LP)
14.30 – 15.00	Spørgeskema vedr. elevrådet (JLP) Intro til næste modul (AFJ) Evaluering af dagen (AFJ)

Program for Modul 2: Menneskerettigheder **27. august 2006, kl. 14-18.**

Lærerne fordeler sig i deres trinteam under kurset.

14.00 – 14.30	Plenum v/ Anette Faye, Institut for Menneskerettigheder (IMR) Mål for Kursusmodulet Incl. tilbagemelding fra teams (trinvis): fungerer modellen? (vedr. logbøger, diplom/certifikat, andet?) MR, demokrati og medborgerskab Indbyrdes afhængighed og konflikt MR, principper og redskaber Typer og rækkevidde af rettigheder Redskaber til praktisk brug, samt præmisser for skolen
14.30 – 14.45	Gruppebrainstorm: Kan man indføre 'menneskerettigheder' på skolen? I teamsSkriv max. tre gevinster / fordele (stort papir, tusch, ophæng) Skriv max. tre problemer /ulemper
14.45 – 15.00	Opsamling fra grupper
15.00 – 15.15	Pause
15.15 – 15.30	Plenum v/Anette Faye, IMR Vigtige bestemmelser i BK Barnets rettigheder Pligt og ret i folkeskolen Officielle mål og værdier Skolernes mål og værdier
15.30 – 16.00	Dilemmaøvelser Skolens regler og rettigheder / grænser og frirum. Teams diskuterer grænser for rettigheder i forh. til deres trin ud fra eksempler i Bilag 1: Konflikter om Rettigheder.
16.00 – 16.15	Rapport til plenum
16.15 – 16.30	Pause

16.30 – 17.30	<p>Teamdrøftelse</p> <p>Efter behov i teams'ene diskuteres/planlægges de næste ugers undervisning i relation til medborgerskabsprojektet med drøftelse af det omdelte materiale og yderligere materialebehov</p> <p>medborgerskabsuge I</p> <p>herunder diskuteres processen med at udforme skolens Grundlov (inspiration fra eksisterende målbeskrivelser, jf OVH 4 + evt. Bilag 2 Skolerettigheder Malone College og Bilag 3: Menneskerettigheder – Oversigt fra Verdenserklæringen)</p>
17.30 – 17.45	Kort opsamling i plenum
17.45 – 18.00	<p>Evaluering</p> <p>Materialer til næste lærerkursus.</p>

Program for 3. kursusmodul i Medborgerskab: Mangfoldighed og ligebehandling

Den 25. september 2006

Underviser: Mandana Zarrehparvar, Institut for Menneskerettigheder

14.00 – 14.15	<p>Intro til dagens forløb, ved Mandana Zarrehparvar</p> <p>Spørgsmål til kursusmodul 2, ved Anette Faye</p> <p>Mål for kursusmodulet</p>
14.15 – 14.45	Opvarmningsøvelse: 'Os og dem'
14.45 – 15.15	Introduktion til Ligebehandlingsprincippet- /begrebet
15.15 – 15.30	Kaffe-/the pause
15.30 – 16.00	Introduktion til Mangfoldighedsbegrebet
16.00 – 17.00	Gruppearbejde: Mangfoldighed og ligebehandling i egen praksis, inkl. en kort pause og opsamling i plenum
17.00 – 17.30	Gruppearbejde: Overvejelser i forhold til det uddelte arbejdsredskab (Forslag til temaer, litteratur og øvelser)
17.30 – 17.45	Opsamling
17.45 – 18.00	Kort introduktion til næste tema og til uddelt teoristof

Evalueringskemaer

Program for 4. lærerkursusmodul: Diskrimination, sprog og fællesskab, den 22. januar 2007

Underviser: Mira Skadegaard Thorsen, Lawhouse

- 14.00 – 14.10 Velkomst og præsentation af dagens program ved IMR
- 14.10 – 14.25 Erfaringer fra Medborgerskabs uge 1 (uge 45 temaug) ved IMR
- 14.25 – 15.10 'Parlamentet' - Øvelse – ved MST
- 15.10 – 15.30 Pause
- 15.30– 16.15 Oplæg med udgangspunkt i det udleverede artikelmateriale, "*Begreber, der forvirrer i debatten*" samt "*Diskrimination, sprog og fællesskab*", herunder spørgsmål og diskussion
- 16.15 – 16.45 'White Privilege' - Øvelse
- 16.45 – 17.00 Pause
- 17.00 – 17.10 Kort gennemgang af *Øvelsessamling: Rummelighed i klassen – øvelser til at forstå og håndtere fordomme og konflikter / spørgsmål*
- 17.10 -17.50 Planlægning af konkrete undervisningsforløb om temaet
- 17.50 – 18.00 Afrunding og evalueringsskemaer ved IMR

Program for Lærermodulet 5: Interkulturel pædagogik og kommunikation den 22. februar 2007, kl. 14.00-18.00

Underviser:

Lene Timm, Complexitet,

Cand.comm med internationale udviklingsstudier og master i læreprocesser.

Program

14.00: Institut for Menneskerettigheder: introduktion/information til dagens program

14.15: Øvelse 1: *Opmærksomhed*

14.30: Oplæg om kulturbegreber, interkulturel kompetence og kommunikation

15.15: Pause

15.30: Oplæg om interkulturel pædagogik

Herunder øvelse 2 – *Forskellige sprog i elevgruppen*

16.15: Arbejde i team/grupper med et undervisningsforløb om temaet (igangværende eller kommende)

17.00: Pause

17.15: Enkelte grupper præsenterer

Hvor/hvordan deles øvrige planlagte og senere gennemførte undervisningsforløb?

Kort om evaluering af (egen) interkulturel kompetence

17:45: Afrunding v. Institut for Menneskerettigheder

Evalueringsskemaer

Program for 6. lærerkursusmodul: Mobning og marginalisering den 20. marts 2007

Underviser: Helle Rabøl Hansen., Cand.jur. Ph.d- stipendiat, DPU

14.00 – 14.10 Velkomst og præsentation af dagens tema ved IMR

14.10 – 14.30 ”Godt det snart er overstået”. En dok. film om en 9. klasses tilbageblik på en skoletid med meget mobning.

14.30 – 15.15 Ny viden om mobning. Oplæg og dialog 1. del ved Helle Rabøl

15.15 – 15.30 Pause

15.30– 16.30 Ny viden om mobning. Oplæg og dialog 2. del

16.30 – 16.45 Pause

16.45 – 17.00 Gennemgang af undervisningsindgange til mobning

17.00 – 17.50 Gruppearbejde med planlægning af undervisningstema i mobning

17.50 – 18.00 Afrunding og evaluering, ved IMR

**Program for 7. lærerkursusmodul
Perspektiver for Medborgerskabsuddannelse på Guldberg Skole
den 8. maj 2007**

Facilitator: IMR ved Anette Faye Jacobsen og Jette Laage-Petersen

Program

- 14:00 Velkomst ved Jeanne og præsentation af program ved IMR.
Institut for Menneskerettigheders videre arbejde med udvikling af medborgerskabsundervisningsmaterialer
- 14:15 Evaluering af medborgerskabsprojektet
Ved hhv. IMR og evaluator Jacob Als Thomsen, Als Research
a. evalueringsskema
b. interviews parvis
- 15:15 Opsamling i plenum
- 15:30 Pause
- 15:45 Præsentation af Elementer i det gode pædagogiske medborgerskabsprojekt: en planlægnings- og evalueringsmodel ved lærer og projektleder, Bo Lauritzen
- 16:00 Drøftelser i grupper i forhold til næste års arbejde med medborgerskab i undervisningen, i forhold til a. årsplanlægning,
b. temauger
- 16:30 Skolens nye grundlov – hvordan bruger vi den?
- 16:50 Opsamling ved IMR
- 16:55 Afrunding ved Jeanne
- 17:00 Tak for nu.

Bilag V - Programmer for medborgerskabsuge I og II

Uge 17

0. klasse

0.d vil fremstille en eller flere plancher/tegninger lavet i fællesskab der omhandler en god skole. Vi vil også gerne underholde med sangen "ALLE BØRN HAR RET" sammen med de andre børnehaveklasser.

0.a og Mohammad og jeg arbejder med "alle har ret til en ren skole", naturligvis centreret omkring toiletterne. Vi vil koncentrere os om toilettet på 2.sal i bygning A.

Det er meningen at vi vil:

- male toilettet.
- lave plakater med "hvordan bruger man toilettet"
- lave modeltoiletter
- lave følekasser.

Vi ønsker selvfølgelig at kunne vise vores ting frem på toilettet og i opgangen udenfor toilettet, om fredagen

1. klasse

1.klasserne laver flyers med deres vigtigste rettigheder og flag som skal hænge i gården.

2. klasse

3. klasse

3.a arbejder med at visualisere nogle af artiklerne fra Børnekonventionen gennem dukketeater.
Produkt: Dukketeater

3.b og 3.c arbejder med artiklerne 28-31-32 (arbejde, skole og fritid).

Produkt: Eleverne vil forsøge at synliggøre forskellen mellem børn fra Danmark og børn fra lande hvor børnekonventionen ikke bliver overholdt.

3.Klasserne vil desuden arbejde med et powerpointshow der skal vises fredag til Festivalen.

4. klasse

5. klasse

I 5.kl vil det overordnede emne være mobning. Vi skal arbejde med slogans: hvordan får man sit budskab frem m.m. Eleverne skal selv lave slogans mod mobning og fremføre/-vise dem f.eks. i form af bannere, sange, rap osv.

6. klasse

6.kl. vil i denne uge lave fortællinger og plancher.

7. klasse

8. klasse

8.a+8.b arbejder med flygtninge og rettigheder.

Produkt: teaterstykket ”Den Omvendte Verden”.

9. klasse

International fodbold og medborgerskab

Materiale: Udvalgte dele af [Franklin Foer](#), *Hvordan fodbold forklarer verden: tilløb til en globaliseringsteori* (København: Tiderne Skifter, 2006).

Emner: Om fodboldens enorme indflydelse i verden - på godt og ondt og om fodboldindustriens konsekvenser for globaliseringen såvel de økonomiske som de sociologiske, kulturelle og politiske.

Spørgsmål: *Hvordan bidrager den internationale fodboldkultur til en verdensomspændende udbredelse af idéerne om medborgerskab?*

10. klasse:

Vi arbejder med sprog og identitet og jeg regner med, at vi stiller med nogle plancher med sprogbrugsprofiler.

Maja

Globalisering og medborgerskab

Materiale: FN's danske hjemmeside om globalisering, se <http://www.emu.dk/gsk/fag/sam/uvforloeb/kultur/globalisering/index.html>

Emner:

-Statistik om en ulig verden

-Globalisering – en kraft der ikke kan standses?

-Reaktionen mod globaliseringen

-Afvejning af interesser

-Selskabernes rolle og ansvar

Spørgsmål: *Hvordan fremmer eller blokerer globaliseringen for udvikling af et globalt medborgerskab?*

Bilag VI – Køreplan for grundlovsarbejdet

Køreplan for Grundlovspanelets arbejde tirsdag den 24. april 2007

Tidsplan

Generelt i løbet af dagen: De valgte klasserepræsentanter (valgt i hver klasse mandag) møder op hos Grundlovspanelet i Konferencelokalet, Sjællandsgade Afd., 2. sal, med klassens rettighedsforslag (i 12 kopier) og fremlægger og drøfter forslagene.

Deltagere i panelet:

Fra ledelsen:

- a. Dorte (Stevnsgade, fra kl. 8-9.30)
- b. Jacob (Sjællandsgade, fr kl. 9.30-12.40)

Fra det store elevråd:

- a. Oliver, 9.b hele dagen
- b. Numan, 6.a – hele dagen

Elevrådslærere:

Mette E (store elevråd) – hele dagen

Rikke (lille elevråd), når mellemtrin præsenterer

Søs (mindste elevråd), når indskoling præsenterer

Samt

2 elever fra det store elevråd (ved Mette) – når udskoling præsenterer

2 elever fra indskolings elevrådet (ved Søs) – når indskolingsklasser præsenterer,
(to hold: 0.-1.klasser, 2.-3. klasser)

2 elever fra mellemtrins elevrådet (ved Rikke) – når mellemtrinnet præsenterer

Herudover: Anette (IMR), Jette (IMR), Jacob Als (ALS Research, som evaluerer projektet) som observatør

Tidsplan for panelet

8.00 – 8.45 Lokalet indrettes så der laves et bord panel til 7 deltagere og sættes 12 stole frem yderligere til klasserepræsentanterne. Herefter taler alle om, hvordan præsentationen skal foregå og hvordan forhandlingen skal foregå

08.45 – 9.30 Repræsentanter for Udskoling (8.-10.kl)

09.30 – 9.45	Opsamling (i panelet)
09.45 – 10.00	Pause
10.00 – 10.30	Repræsentanter for 0. – 1. klasser
10.30 - 11.00	Repræsentanter for 2. – 3. klasser
11.00 – 11. 15	Opsamling (i panelet)
I	
11.15 – 11.45	Frokost
11.45 – 12.25	Repræsentanter for Melletrin (4.-6. kl.)
12.25 – 12.40	Opsamling

Bilag VII – Skolegrundlov

Grundlov for Guldberg Skole

Grundlæggende menneskerettighed

1. Alle børn og voksne har ret til at være forskellige og blive respekteret for den de er. Og uanset hvad skal alle behandles lige.

Det er enhvers ansvar:

- At respektere alle uanset alder, køn, etnisk baggrund, religion/tro, handicap og seksuel orientering.
- At behandle alle lige og respektere hinandens forskelle.

Det er skolens ansvar:

At der er ligebehandling og anerkendelse, som giver mulighed for alles deltagelse.

Faglige rettigheder

2. Enhver har ret til et sundt undervisningsmiljø og en god arbejdsplads

Det er enhvers ansvar:

- At passe på skolen, f.eks. bygninger/lokaler, skolebøger, udstyr og materialer. Og aflevere dem i samme stand, som man fik dem.
- At være med til at deles om de børnematerialer/ting, der er på skolen (f.eks. computere, biblioteksbøger, skolebøger, legeting i gården, redskaber).
- At være med til at rydde op og gøre pænt i klassen.

Det er skolens ansvar:

- At eleverne kender til KESO (Københavns Elevsikkerheds Organisation)
- At have et aktivt elevråd, der har indflydelse.

3. Alle har ret til at lære, være aktive i timerne og få en god undervisning

Det er læreres ansvar:

- At eleverne får medbestemmelse på undervisningen.
- At sørge for, at alle elever kan deltage i undervisningen på lige fod.
- At eleverne får mulighed for at spørge om hjælp indtil de forstår.

Det er elevernes ansvar:

- At forberede sig til timerne, have sine bøger og sit penalhus med.

4. Enhver har ret til arbejdsro og til at lære noget uden at blive forstyrret

Det er enhvers ansvar:

- At komme til tiden, tie stille og ikke forstyrre i timerne.
- at lytte til læreren og de andre elever.
- hvis en elev forstyrrer i timen gentagne gange, skal han/hun sendes i trivselscenter og her lægge en plan for en bedre opførsel.

Sociale rettigheder

5. Enhver elev har ret til at blive anerkendt af fællesskabet og til at føle sig tryk

Det er enhver elevs ansvar:

- Ikke at holde nogen uden for. Man skal spørge om andre vil være med, f.eks. i gruppearbejde og i legene i frikvarteret.
- At bakke andre elever op, så de får lyst til at være aktive i skolen.
- At lytte efter, når de andre i klassen siger deres mening.

Det er lærerens ansvar at lægge mærke til enhver elevs positive indsats i skolen, og sige det til eleven, forældrene og i klassen.

6. Enhver har ret til at blive behandlet ordentligt og talt ordentligt til.

Enhver har ret til at sige sin mening, bare det ikke gør andre kede af det

Det er enhver elevs og lærers ansvar:

- At behandle andre, som man selv vil behandles.
- At sige stop, hvis man opdager, at andres mening gør nogen kede af det.
- At holde det for sig selv, hvis man ikke har noget positivt at sige om en anden. Negative kommentarer skal gå på opførsel, og ikke på personen ('han gør' i stedet for 'han er ...').

7. Enhver har ret til ikke at blive mobbet, og til ikke at blive udsat for racisme

Det er enhver elevs ansvar:

- At sige fra over for mobning og tage problemet op i klassen.
- At hente en voksen, hvis man ser nogen blive mobbet (diskrimineret), f.eks. pga. hudfarven eller udseendet.
- At lade være med at mobbe i e-mails, SMS'er og chat.

8. Enhver har ret til en skole uden vold og til at få deres konflikter løst på en fredelig måde

Det er enhver elevs ansvar:

- Ikke at skubbe på trapperne og smadre tingene, ikke at lave hærværk på skolen, og at respektere andres ting og værdier.
- At lade være med at slå eller true nogen.
- At gå til elevmæglerne, hvis man er blevet uvenner med en kammerat.

9. Enhver har ret til fritid – også i skolen

Det er lærernes ansvar:

- At sikre at eleverne får god tid til spisning.
- Det er enhver elevs ansvar at beslutte i fællesskab, hvornår man holder frikvarter udover de faste frikvarterer.
- Det er elevernes ansvar at sørge for, at ens opførsel i frikvartererne ikke ødelægger andres lege.

10. Enhver har ret til at gå på toilettet når man har brug for det. Skolernes toiletter skal være rene.

Det er enhver elevs ansvar:

- At toilettet også er rent, når man er færdig.

- Ikke at stoppe håndvasken eller toilettet med vilje.
- At bruge toilettet som man bruger det derhjemme.

Enhver skal yde sit bedste til at være med at virkeliggøre grundloven - 27.4.2007

Bilag VIII – Diplom

Dette diplom bekræfter at

_____, klasse: _____

har deltaget i og gennemført et

Medborgerskabsforløb

På Guldberg Skole

i skoleåret 2006-07

Jeanne Jacobsen
Skoleleder

Bilag IX – Program for kursus for elevrådet på Guldberg Skole

Elevrådskursus 1: Rettigheder, praktisk demokrati og fællesskab

Dag 1: Fredag den 30. marts, kl. 8.45 – 12.40

Sted: Håndarbejdslokalet, Stevnsgade/udskolingen

Undervisere:

Anette Faye Jacobsen (IMR), Jette Laage-Petersen (IMR), Rikke Westh Damkjær (melletrin/elevrådskontaktlærer, det lille elevråd)

- 8.45** Velkomst ved Institut for Menneskerettigheder ved Anette Faye Jacobsen og Jette LP, herunder og præsentation af underviserne
- **kort præsentation af de deltagende elevrådsrepræsentanter** (ca. 20 elever)
 - **introduktion til kurset og dagens program**
 - **intro til kursusmapper**
- 9.15** **Spilleregler** (øvelse: Hvordan vi er sammen /grundregler for kurset) – ved IMR/Jette.
- 9.30** **Elevrådets rolle; Hvad er elevrådet og dets formål?** (formelle ansvar og mandat). **Hvad er den formelle ramme for elevrådet – konteksten**
Ved Rikke og Jette
- 9.45** **Hvad har gjort indtryk ved at arbejde i elevrådet? Hvilke gode erfaringer vi fået?**
Ved Oliver Roer, 9.b og Marouwan Zeyghami, 9.b
- 9.50** **Pause i 10 min.**
- 10.00** **Rollemodel: Hvorfor elevrådet og hvordan blev jeg valgt?** Ved Tara Skadegaard Thorsen, elevrådsmedlem, . 8 kl. Solvang skole, Farum
- 10.10** **Præsentation og uddeling af Elevrådshåndbogen:** Hvad indeholder den og hvad kan den bruges til? Ved Rikke.
- 10.20** **Praktisk demokrati / Hvilken form (strukturer) skal elevrådets virke have?**
Ved Rikke
- 10.30** **Pause i 5 min.**
- 10.35** **Tema: børns rettigheder og demokratiforståelse.** Hvordan kan elevrådet være med til at sikre børns rettigheder i skolelivet – om demokratisk medborgerskab i skolen – ved Anette

- 10.40** **Demokrati øvelse: Vi skal arrangere en gallafest!**
- 11.10** **Demokratisk medborgerskab i skolen; Hvad er demokrati?**
 Oplæg: Børns rettigheder, international lovgivning – Børnekonventionen.
- 11.40** **Frokostpause i 20 min.**
- 12.00** **Handleplan for kommende aktiviteter**
- 12.25** **Fremlæggelse af handleplan og næste elevrådsmøde**
- 12.40** **Tak for i dag og på gensyn 13. april**

Elevrådskursus 2: Identitet, respekt og fællesskab

Fredag den 13. april, kl. 8.50 – 12.40

Facilitatorer og undervisere: Mira Skadegaard Thorsen. og Jette Laage-Petersen

- 8.50** **Velkomst – Ved Jette**
- 8.55** **Indledende interviews i par - Hvad kendetegner et godt samarbejde?**
 Ved Jette
- 9.25** **Tema: Identitet, respekt og fællesskab**
Det fælles projekt: Elevrådet. Elevrådet som den skabende ramme for fællesskabet; og hvordan etableres et fællesskab, der kan rumme de mange identiteter? Vigtigheden af respekt for forskellighed. Hvad er det for ting, vi har til fælles – hvad er det vi kan sammen i elevrådet? Ved Mira ST

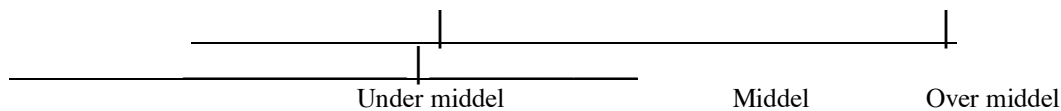
 Oplæg om identitet
- 9:40** **Diskussion – Kan elevrådet opbygge en slags identitet? Til hvad?**
 Hvordan kan elevrådet bruge sin identitet?
- 9:55** Rundbords diskussion om, hvordan vi kan arbejde på at skabe et fælles grundlag for elevrådsarbejdet. Hvordan er vi fælles, hvad er relevant for et godt elev samarbejde?
 Inkl. opsamling
- 10.25** **Pause**
- 10:40** **Oplæg om sprogbrug** (hvordan vi bruger sprog til at rubricere hinanden, opbygge ”identiteter,” og skabe grupper/fællesskaber)

- 10:55** **Diskussion**
- 11:10** **Øvelse i grupper – Om respektfuld adfærd – inkl. opsamling**
- 11:40** **Pause/Frokost**
- 12:10** **Øvelse og rundbordsdiskussion fortsat om respekt**
- 12:30** **Afrunding af kurset**
- 12.40** **Tak for nu.**

Bilag X – Spørgeskemaer til lærerne

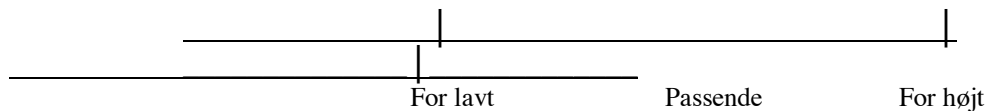
Besvar venligst nedenstående spørgsmål ved at krydse af på skalaen. Du er meget velkommen til at uddybe eller begrunde din vurdering på linjerne under hvert spørgsmål.

1. Hvordan vurderer du generelt udbyttet af kurset?

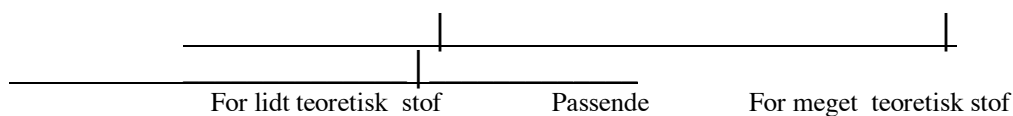
Yderligere kommentarer:

2. Hvordan vurderer du generelt undervisningsniveauet?

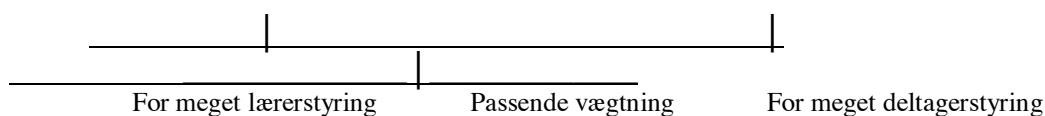
Yderligere kommentarer:

3. Hvordan vurderer du vægtningen af teoretisk stof i forhold til mere praktisk orienterede vinkler?

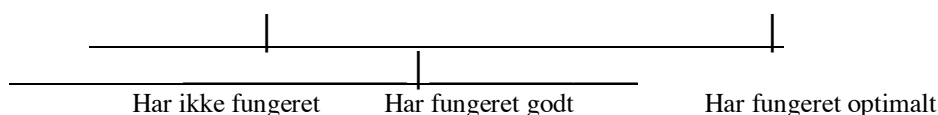
Yderligere kommentarer:

4. **Hvordan vurderer du vægtningen mellem lærerstyring og mulighed for at deltage aktivt i / få indflydelse på undervisningen?**

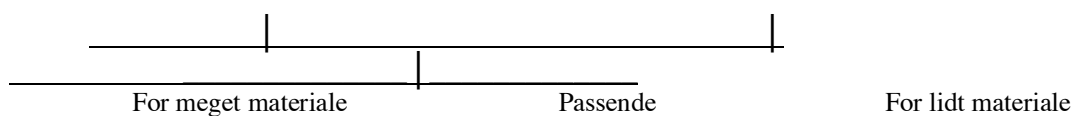
Yderligere kommentarer:

5. **Hvordan vurderer du, at gruppearbejdet har fungeret i forhold til at nå et godt udbytte?**

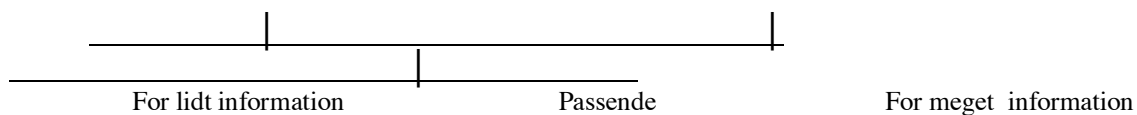
Yderligere kommentarer:

6. **Hvordan vurderer du omfanget af kursusmaterialet?**

Yderligere kommentarer:

7. Hvordan vurderer du omfanget af information forud for kurset?

Yderligere kommentarer:

8. Andre eventuelle kommentarer, herunder om kursets organisering og praktiske afvikling.

9. Hvad har generelt fungeret godt / bedst?

Afsluttende spørgeskema

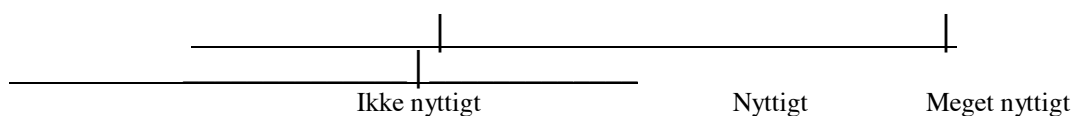
Besvar venligst nedenstående spørgsmål ved at krydse af på skalaen. Vi beder dig om at uddybe eller begrunde din vurdering på linjerne under hvert spørgsmål .På forhånd tak – og god fornøjelse ☺

A. Evaluering af lærerkurset og af de faglige temaer

Kurset har indtil nu bestået af moduler med følgende temaer:

- 7. 4.8.06 Medborgerskab
- 8. 29.8.06 Menneskerettigheder
- 9. 25.9.06 Ligebehandling og Mangfoldighed
- 10. 22.1.07 Diskrimination, sprog og fællesskab
- 11. 22.2.07 Interkulturel pædagogik og kommunikation
- 12. 20.3.07 Mobning og marginalisering

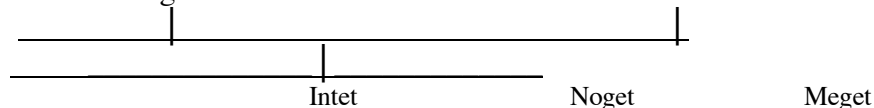
8. Hvordan vurderer du generelt udbyttet af kurserne?

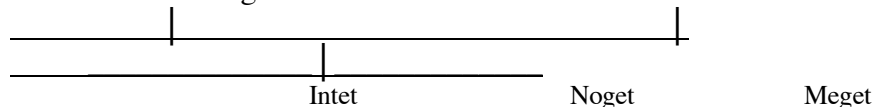
Yderligere kommentarer:

9. I tilbageblik, har du haft udbytte af kursusmodul om:

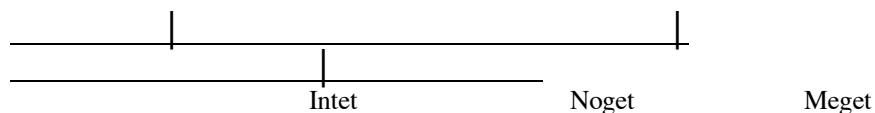
1. Medborgerskab

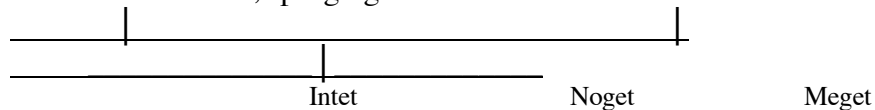
2. Menneskerettigheder

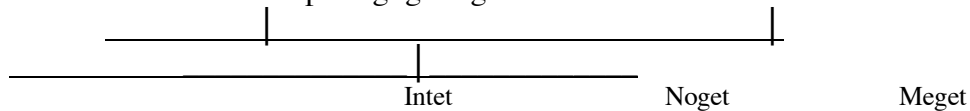
3. Ligebehandling og Mangfoldighed

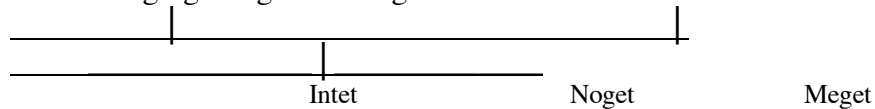
4. Diskrimination, sprog og fællesskab

5. Interkulturel pædagogik og kommunikation

6. Mobning og marginalisering

Yderligere kommentarer (gerne i forhold til de enkelte kursusgange):

10. I din undervisning, har du da inddraget temaer/stof/undervisningsmateriale fra følgende kursusmoduler(sæt x):

1.	☐	4.8.06	Medborgerskab
2.	☐	29.8.06	Menneskerettigheder
3.	☐	25.9.06	Ligebehandling og Mangfoldighed
4.	☐	22.1.07	Diskrimination, sprog og fællesskab
5.	☐	22.2.07	Interkulturel pædagogik og kommunikation
6.	☐	20.3.07	Mobning og marginalisering

Ja – hvilke _____

Nej _____

6. Er der andre temaer, du synes, ville have været mere relevant for jeres skole? Evt. hvilke?

NEJ _____ JA: _____

Angiv i procent hvor enig du er i nedenstående udsagn og skriv gerne en begrundelse. Hvis du er helt enig skriv 100% og hvis du er helt uenig skriv 0%.

7. Medborgerskab er et godt emne for et temaforløb i Folkeskolen

_____ % enig _____

8. Det har været et relevant tema for min skole.

_____ % enig _____

9. Det er lykkedes at få et tilfredsstillende fagligt niveau ind i den del af min undervisning, der har omhandlet medborgerskab.

_____ % enig _____

10. Der har været en relevant sammenhæng mellem emnerne på lærerkurset og de problemstillinger, jeg som lærer står med i min hverdag.

_____ % enig _____

11. Jeg synes det har været nemt at inddrage medborgerskabsperspektivet i min undervisning.

_____ % enig _____

B. Evaluering af Medborgerskabsugerne og skolegrundloven

1. Fungerer temaet 'Medborgerskab' godt som tema for én eller to årlige temauger?

Angiv:

1 uge _____

2 uger _____

Eventuelle kommentarer:

2. Har det været en god proces at lave en skolegrundlov?

Angiv:

Ja _____

På hvilken måde: _____

Nej _____

Fordi _____

3. Forventer du at skolegrundloven vil fungere på skolen fremover?

Ja – hvorfor

Nej – hvorfor ikke _____

C. Vurdering af effekter

Angiv i procent hvor enig du er i nedenstående udsagn og skriv visse steder en begrundelse. Hvis du er helt enig skriv 100% og hvis du er helt uenig skriv 0%.

1. Jeg er blevet klogere på hvad medborgerskabsbegrebet dækker over og indeholder.

____ % enig _____

2. Skriv 2 begreber du forbinder med medborgerskabsbegrebet:

-
3. Medborgerskabsperspektivet er noget jeg fremover vil inddrage i min undervisning.

____ % enig _____

4. Eleverne har fået meget ud af medborgerskabsprojektet.

____ % enig _____

5. Skriv to ting du mener dine elever har fået ud af medborgerskabsprojektet, om nogen?

6. Jeg fornemmer at eleverne har været glade for medborgerskabsprojektet.

____ % enig _____

7. Jeg fornemmer at lærerne har været glade for medborgerskabsprojektet.

____ % enig _____

8. Jeg fornemmer at forældrene har været glade for medborgerskabsprojektet.

____ % enig _____

9. Set i tilbageblik mener jeg ikke vi skulle have sagt ja til at indgå i et medborgerskabsprojekt.

____ % enig _____

10. Jeg mener, vi som skole, har fået noget ud af medborgerskabsprojektet, vi kan bruge i vores fremtidige pædagogiske og faglige arbejde.

____ % enig _____

D. Det samlede forløb

1. Hvad har generelt fungeret godt / bedst?

2. Hvad har generelt fungeret mindre godt?

3. Hvad skal der til for, at en skole er parat til at gå i gang med et skoleudviklingsprojekt?

4. Hvor skal initiativet komme fra?

5. Hvad kræver det af skolens ledelse?

6. Hvad kræver det af dig/lærerne?

7. Hvordan har dit eget engagement været?

E. Organisatoriske emner

1. Hvad ville have været et alternativ i forhold til at lægge lærerkurserne kl. 14-18? (hvornår vil det være mest optimalt at afholde efteruddannelseskurser)?

2. Medborgerskabsprojektet har været tilfredsstillende organiseret?

____% enig

3. Skriv to ting, du mener kunne have været bedre organiseret

a) af IMR _____

b) af skolen

E. Perspektiver og gode råd der er værd at tage med videre:

1. Et Medborgerskabsprojekt er noget jeg vil anbefale til andre skoler:

____ % enig

2. Hvis du skulle give andre skoler 2 gode råd, inden de går i gang med et lignende projekt, hvad ville de så være?

3. Hvis du ikke ville anbefale et lignende projekt til andre skoler, så skriv to grunde til hvorfor ikke?

4. Jeg synes at medborgerskab skal gøres til en fast del af folkeskolens undervisning.

____ % enig _____

5. Andet, jeg mener, er vigtigt for evaluator og projektleder at vide i relation til medborgerskabsprojektet:

Bilag XI Interviewguide til lærere i 3., 6. og 9. klasse

Uge 33 og 34 2006-08-15

Indledende spørgsmål

- 1) Navn, alder, ansættelsesperiode og undervisningserfaringer?
- 2) Hvilke klasse er du lærer i skoleåret 2006/2007 og i hvilke fag skal du implementere medborgerskabsperspektiver på undervisningen?

Skolens problemer og behov

- 3) Hvordan vil du beskrive jeres skole? Hvilke problemer er I konfronteret med (relationer: lærer-elev, elev-elev, forældre-skole)?
- 4) Er der brug for et projekt om medborgerskab? Hvorfor/hvorfor ikke? På hvilken måde?
- 5) Hvad er projektets baggrund og formål?
- 6) Hvad forstår du med medborgerskab i forhold til projektet?
- 7) Hvem danner medborgerskabsrelationer, hvem påvirker dem?

Forventninger til medborgerskabsprojektet

- 8) Hvad forventer du af problemer og perspektiver med medborgerskabsprojektet?
- 9) Hvordan regner du med at inddrage medborgerskabsperspektiver i din undervisning?
- 10) Hvad håber du på det hele skal munde ud i?
- 11) Tror du det er en god idé at indføre et egentligt fag i medborgerskab i Folkeskolen?